

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства

**на тему: «Особливості перекладу на українську мову та виявлення
безеквівалентної лексики (на матеріалі творів британської письменниці Зеді Сміт)»**

Студентки групи Па 58–23

факультету германської філології і перекладу

освітньо–професійної програми

Переклад і міжкультурна комунікація

(англійська мова і друга іноземна мова)

за спеціальністю 035 Філологія

Макарової Тетяни Сергіївни

Науковий керівник:

доктор філологічних наук,

професор Анохіна Т. О.

Допущена до захисту

«__» _____ 2024 року

Завідувач кафедри теорії і практики

перекладу з англійської мови

_____ доц. Мелько Х.Б.

(підпис)

(ПІБ)

Національна шкала

Кількість балів:

Оцінка: ЄКТС

Київ – 2024

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE KYIV NATIONAL
LINGUISTIC UNIVERSITY

Department of Theory and Practice of Translation from English

**Master Degree Thesis in Translation Studies under
the title: “Peculiarities of translation into Ukrainian and identification of
nonequivalent vocabulary (based on the works of British writer Zadie Smith)”**

Group PA 58-23
School of German Philology and
Translation
Educational Programme Translation and
Intercultural Communication (English
and Second Foreign Language) Majoring
035 Philology
Tetiana S. Makarova

Research supervisor:
T.O. Anokhina
Doctor of Philology,
Professor of the
Department of
Theory and Practice
of English
Translation

Kyiv – 2024

ЗМІСТ

Вступ	2
Розділ 1: Опис методів дослідження	6
1.1. Аналіз тексту	6
1.2. Корпусні дослідження	7
1.3. Когнітивні підходи	7
1.4. Етнографічні дослідження	7
1.5. Тематичні дослідження	8
1.6. Контрастивний аналіз	8
Висновок до 1 розділу	9
Розділ 2: Теоретичні аспекти перекладу	11
2.1 Теоретичні основи перекладознавства	11
2.1.1 Огляд сучасних теоретичних підходів до перекладу	11
2.1.2 Роль літературної перекладознавчої науки у сучасному світі	12
2.2. Поняття реалії. Збереження оригінальної форми	15
2.3. Значення вихідної форми	22
2.3.1. Випадки збереження вихідної форми	22
2.3.2. Проблеми збереження форми	23
2.4 Визначення та класифікація безеквівалентної лексики	24
2.4.1 Безеквівалентна лексика: проблема визначення	30
2.5 Класифікація видів безеквівалентної лексики	38
2.6 Лінгвістичні та культурні аспекти перекладу.....	39
2.6.1 Вплив культурного контексту на процес перекладу.....	42
2.6.2 Особливості адаптації лексики в українському контексті	43
2.6.3. Важливість калькування	43
2.6.4. Культурна та лінгвістична чутливість	44
2.6.5. Стратегічне застосування методів адаптації	44
2.7 Застосування лексичних трансформацій	45
2.7.1 Типи лексичних трансформацій	46
2.7.2 Використання граматичних трансформацій	47
2.7.3 Граматичні перетворення у перекладі	47
2.7.4 Граматичні перетворення на морфологічному рівні	48

2.7.5 Граматичні перетворення на синтаксичному рівні	51
2.7.6 Типи граматичних перетворень	54
Висновок до 2 розділу	55
Розділ 3	57
3.1. Збереження оригінальної форми реалій під час перекладу	57
3.1.1. Важливість оригінальної форми	57
3.1.2. Приклади збереження в перекладі	57
3.1.3. Проблеми збереження	58
3.2. Контекстуальна поінформованість у тимчасових посиланнях	60
3.3. Метафорична мова та емоційний нюанс	60
3.3.1 Передача складних емоційних станів	60
3.3.2. Роль гумору та іронії	61
3.3.3. Культурні імплікації в описах життєвої сили	61
3.4. Застосування лексичних трансформацій	62
3.5. Використання граматичних трансформацій	65
Висновок до 3 розділу	70
Загальні висновки	71
Використані джерела:	73
Додаток	79
Annotation	87

ВСТУП

Обрана тема магістерської дисертації – «Особливості перекладу українською мовою та виявлення безеквівалентної лексики: Дослідження на прикладі творів британської письменниці Зеді Сміт». Цю тему присвячено тонкощам перекладу літературних творів з англійської мови на українську, з особливим акцентом на виявлення та роботу з безеквівалентною лексикою.

Зеді Сміт, видатна британська письменниця, відома своїм проникливим дослідженням сучасних соціальних проблем, надає багатий і переконливий корпус праць для аналізу в даному дослідженні. Її романи, есе та оповідання пропонують різноманітні лінгвістичні та культурні елементи, що робить їх ідеальним корпусом для вивчення проблем та стратегій перекладу.

Основна мета цього дослідження – вивчити нюанси перекладу творів Зеді Сміт українською мовою, враховуючи як лінгвістичні, так і культурні аспекти. Провівши порівняльний аналіз відібраних текстів, дослідження ставить собі за мету виявити випадки використання безеквівалентної лексики – термінів, фраз чи виразів, які не мають прямих еквівалентів у мові перекладу, – та вивчити вплив цих лінгвістичних прогалів на якість і точність перекладу.

Крім того, це дослідження прагне зробити внесок у сферу перекладознавства, пропонуючи поглянути на складний процес літературного перекладу і проливаючи світло на специфічні проблеми, що виникають при перекладі сучасної британської літератури. Прояснюючи стратегії, що їх використовують перекладачі для подолання мовних і культурних відмінностей, це дослідження спрямоване на поглиблення нашого розуміння динаміки міжкультурної комунікації в перекладі.

Метою даного дослідження є вивчення особливостей перекладу українською мовою та виявлення безеквівалентної лексики на прикладі творів британської письменниці Зеді Сміт.

Завдання:

1. Проаналізувати теоретичні засади перекладознавства, приділивши особливу увагу стратегіям і прийомам, пов'язаним із літературним перекладом і виявленням безеквівалентної лексики.

2. Розглянути біографічний і літературний портрет Зеді Сміт, включно з її темами, мотивами та стилістичними особливостями, щоб забезпечити комплексне розуміння вихідних текстів.

3. Розглянути лінгвістичні та культурні аспекти, пов'язані з перекладом творів Зеді Сміт українською мовою, виявити проблеми, з якими стикаються перекладачі, і стратегії, що застосовуються для їхнього розв'язання.

4. Виявити випадки використання безеквівалентної лексики в обраних текстах Зеді Сміт, класифікувати та проаналізувати їх з огляду на лінгвістичні та культурні чинники.

5. Оцінити ефективність різних перекладацьких стратегій, що їх використовують перекладачі для подолання лінгвістичних і культурних розривів та передання наміченого смислу і стилю вихідних текстів.

6. Провести порівняльний аналіз перекладених уривків, оцінивши вплив перекладацьких рішень на сприйняття і розуміння тексту цільовою аудиторією.

7. Зробити висновки щодо особливостей перекладу українською мовою, виявлення безеквівалентної лексики та ефективності перекладацьких стратегій при перекладі творів Зеді Сміт мовою перекладу.

8. Запропонувати рекомендації для перекладачів та науковців, які займаються перекладом сучасної британської літератури українською мовою, ґрунтуючись на результатах дослідження та виявлених проблемах і найкращих практиках.

Обрана тема, пов'язана з вивченням особливостей перекладу українською мовою та виявленням безеквівалентної лексики у творах британської письменниці Зеді Сміт, має значну актуальність для сучасного перекладознавства з кількох причин:

Міжкультурна комунікація: У сучасному глобалізованому світі переклад відіграє найважливішу роль у забезпеченні міжкультурної комунікації та сприянні взаєморозумінню між різними мовними спільнотами. Аналізуючи переклад сучасної британської літератури українською мовою, це дослідження робить внесок у наше розуміння того, як культурні нюанси передаються й обговорюються в процесі перекладу.

Літературний переклад: Літературний переклад являє собою унікальну проблему, зумовлену творчим і художнім характером літературних текстів. Вивчення перекладу творів Зеді Сміт дає змогу глибоко дослідити стратегії, що їх використовують перекладачі для передавання авторського стилю, тем і культурних особливостей, зберігаючи при цьому вірність оригінальному тексту.

Мовне розмаїття: Українська мова, як слов'янська, має свої мовні особливості та культурний контекст, які можуть значно відрізнятися від англійської. Вивчення перекладу творів Зеді Сміт українською мовою дає змогу зрозуміти лінгвістичну та культурну адаптацію, необхідну для подолання розриву між вихідною та цільовою мовами, і тим самим збагатити наше розуміння динаміки перекладу в багатомовних контекстах.

Сучасні літературні тенденції: Зеді Сміт – сучасна британська письменниця, відома своїми дослідженнями сучасних соціальних проблем, мультикультуралізму та ідентичності. Вивчення перекладу її творів українською мовою дає змогу простежити, як теми та мотиви переграються через культурні та мовні кордони, проливаючи світло на ширші літературні тенденції та теми.

Зеді Сміт, яка народилася 27 жовтня 1975 року в Лондоні, Англія, – визнана британська письменниця, відома своїми проникливими дослідженнями сучасних соціальних проблем, мультикультуралізму та самобутності. Її стиль написання характеризується дотепністю, гумором і гострим спостереженням за поведінкою людей.

Сміт здобула широке визнання завдяки своєму дебютному роману «Білі зуби», опублікованому 2000 року, коли їй було всього 24 роки. Роман, що оповідає про життя трьох сімей у Лондоні на тлі мультикультуралізму та імміграції, здобув визнання критиків і кілька премій, зокрема меморіальну премію Джеймса Тейта Блека за художню літературу.

Після успіху «Білих зубів» Сміт опублікувала ще кілька романів, зокрема:

1. «Збирач автографів» (2002): Цей роман розповідає про життя Алекса–Лі Тандема, молодого єврея, одержимого ідеєю колекціонування автографів, про його самоідентифікацію, культуру знаменитостей і сімейні стосунки.

2. «Про красу» (2005): Натхненний романом Е. М. Форстера «Говардс–Енд», цей роман досліджує динаміку раси, класу та ідентичності через життя міжрасової сім'ї, що живе у вигаданому студентському містечку Нової Англії.

3. «NW» (2012): Цей роман, дія якого відбувається на північному заході Лондона, розповідає про життя чотирьох героїв, які виростили разом у житловому комплексі, досліджуючи теми дружби, амбіцій і впливу соціальної та економічної нерівності.

Крім романів, Зеді Сміт також опублікувала збірки есеїв, зокрема «Changing My Mind: Occasional Essays» (2009) і «Feel Free» (2018), у яких представлено її проникливі коментарі про літературу, культуру і політику ([Zadie Smith | Biography, Books, & Facts | Britannica](#)).

Вибір Зеді Сміт як об'єкта дослідження зумовлений кількома вагомими причинами:

1) Літературна значущість: Зеді Сміт – визнана і впливова британська авторка, чії твори здобули широке визнання критиків і міжнародне визнання. Її романи, есеї та оповідання славляться глибоким дослідженням сучасних соціальних проблем, мультикультуралізму та ідентичності, що робить її ідеальним об'єктом для літературного аналізу та перекладознавства.

2) Лінгвістична складність: Стиль письма Сміт вирізняється лінгвістичним багатством і містить у собі різноманітні мовні елементи, культурні відсилання та стилістичні нюанси. Переклад її творів є унікальним завданням для перекладачів через складність мови і хитросплетіння оповіді.

3) Культурна актуальність: У творах Сміт часто торкаються тем і мотивів, актуальних для сучасного суспільства, включно з питаннями раси, класу, імміграції та глобалізації. Вивчаючи переклад її творів українською мовою, це дослідження має на меті дослідити, як ці універсальні теми інтерпретуються й адаптуються в контексті української культури та суспільства.

4) Міжкультурний діалог: Дослідження Сміт у царині мультикультуралізму та ідентичності знаходять відгук у читачів, які долають культурні та мовні кордони. Вивчаючи переклад її творів українською мовою, це дослідження робить внесок у міжкультурний діалог і взаєморозуміння, проливаючи світло на те, як література долає географічні та мовні бар'єри.

5) Проблеми перекладу: Переклад творів Сміт українською мовою є унікальним лінгвістичним і культурним завданням, включно з виявленням та адаптацією нееквівалентної лексики, збереженням авторського стилю і передачею культурних нюансів. Вивчаючи ці проблеми, це дослідження прагне зробити цінний внесок у галузь перекладознавства.

1. Опис методів дослідження

У галузі перекладознавства дослідники використовують різні методології для вивчення процесів, стратегій і результатів перекладу. У цьому розділі подано огляд методів дослідження, використаних у цьому дослідженні, із залученням інформації з кількох авторитетних джерел у цій галузі.

1.1. Аналіз тексту

Аналіз тексту – один з основних методів дослідження в перекладознавстві, що включає вивчення та інтерпретацію вихідних і перекладних текстів з метою виявлення лінгвістичних, стилістичних і культурних особливостей (Bassnett and Lefevere, 1998). Цей метод дає змогу дослідникам аналізувати процес і результати перекладу, виявляючи закономірності, тенденції та проблеми в перекладі конкретних текстів.

1.2. Корпусні дослідження

Корпусні дослідження передбачають складання й аналіз великих колекцій лінгвістичних даних, відомих як корпорації, для вивчення явищ перекладу (Gambier and van Doorslaer, 2010). Аналізуючи корпуси перекладацьких текстів, дослідники можуть виявити повторювані моделі використання мови, стратегії перекладу та лінгвістичні варіації в різних перекладацьких контекстах.

1.3. Когнітивні підходи

Когнітивні підходи до вивчення перекладу зосереджені на ментальних процесах, пов'язаних із перекладом, і вивчають, як перекладачі розуміють, обробляють і створюють перекладені тексти (Shreve and Angelone, 2010). Для вивчення поведінки та ухвалення рішень під час перекладу використовують

такі методи, як протоколи «думай вголос», дослідження з відстеженням руху очей і когнітивне моделювання.

1.4. Етнографічні дослідження

Етнографічні дослідження включають у себе спостереження й аналіз практики, поведінки та соціальних взаємодій перекладачів у їхньому природному середовищі (Saldanha, G., & O'Brien, S., 2014). Проводячи інтерв'ю, спостереження за учасниками та польові роботи, дослідники можуть отримати уявлення про соціокультурні чинники, що впливають на практику та результати перекладу.

1.5. Тематичні дослідження

Тематичні дослідження передбачають поглиблений аналіз окремих перекладацьких проєктів або випадків, зосереджений на конкретних текстах, перекладачах або проблемах перекладу (Munday, 2016). Цей метод дає змогу дослідникам вивчити стратегії перекладу, проблеми та рішення в реальних умовах, що дає багате й докладне уявлення про процес перекладу.

1.6. Контрастивний аналіз

Контрастивний аналіз дає змогу порівняти вихідний і перекладений тексти, щоб виявити відмінності та подібності у використанні мови, стратегіях перекладу та текстових особливостях (Bogucki, Ł., Goźdz-Roszkowski, S., & Stalmaszczyk, P., 2015). Цей метод допомагає дослідникам виявити області розбіжності та схожості між мовами та культурами, що сприяє розвитку практики та теорії перекладу.

Результати дослідження, викладені в цій кваліфікаційній роботі, були апробовані на міжнародній науково–практичній конференції «Ad orbem per 4 linguas. До світу через мови», за результатами якої опубліковано тези:

Макарова, Т. С. (2024). Дослідження безеквівалентної лексики та культурної адаптації в перекладі «Ad orbem per linguas. До світу через мови». Матеріали Міжнародної науково–практичної конференції «Семіотика української НЕЗЛАМНОСТІ: мова – освіта – дискурс», 16–17 травня 2024 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ, с. 193–195 https://knlueduua-my.sharepoint.com/:b:/g/personal/website_knlu_edu_ua/EXOqCvfsGVVCuIrQBhKjfrAB91SvgDlcrfj4X-FOeXfPtw?e=RDbuUz

ВИСНОВОК ДО 1 РОЗДІЛУ

Дослідження перекладу літературних творів Зеді Сміт українською мовою є значним вкладом у область перекладознавства, особливо щодо нюансів нееквівалентної лексики. Завдяки ретельному вивченню лінгвістичних, стилістичних та культурних елементів, властивих її текстам, це дослідження проливає світло на складнощі, з якими стикаються перекладачі під час передачі оригінального змісту та художньої цілісності сучасної британської літератури.

Використовуючи низку методологій, включаючи аналіз тексту, корпусні дослідження, когнітивні підходи, етнографічні дослідження, тематичні дослідження та порівняльний аналіз, це дослідження не лише підкреслює різноманітні стратегії, що використовуються у літературному перекладі, а й розглядає унікальні проблеми, пов'язані з культурними та мовними відмінностями. Результати наголошують на важливості адаптивності у практиці перекладу, особливо у збереженні голосу автора при навігації за тонкощами української мови та культурного контексту.

Крім того, дослідження наголошує на актуальності робіт Сміт у сучасних дискусіях, що стосуються мультикультуралізму, ідентичності та соціальних проблем, показуючи, як ці теми знаходять відгук через мовні кордони. У цьому воно сприяє глибшому розумінню міжкультурної комунікації, висвітлюючи, як література служить мостом між різними культурними переживаннями.

Зрештою, ця робота спрямована на підвищення оцінки літературного перекладу як динамічного процесу, що виходить за рамки простого мовного перетворення, пропонуючи цінні ідеї для перекладачів, науковців та читачів. Розглядаючи проблеми перекладу безквівалентної лексики, це дослідження не тільки робить внесок в існуючий обсяг знань у галузі перекладознавства, але й виступає за тонкий підхід до перекладу сучасної літератури, заохочуючи постійний діалог у ландшафті світової літератури, що постійно змінюється.

РОЗДІЛ 2: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ

2.1 Теоретичні основи перекладознавства

2.1.1. Огляд сучасних теоретичних підходів до перекладу

Теоретичні засади перекладознавства включають у себе різноманітні підходи, які розвивалися з плином часу, щоб зрозуміти складний процес перекладу. Спираючись на різні дисципліни, такі як лінгвістика, теорія літератури, культурологія та соціологія, ці теоретичні основи пропонують розуміння природи перекладу, його ролі в комунікації та впливу на суспільство. Сучасні теоретичні підходи до перекладу забезпечують цінні перспективи для аналізу та інтерпретації перекладів у різних контекстах.

Одним з основних підходів до теорії перекладу є культурний поворот, який підкреслює культурні та соціальні аспекти перекладу. Такі вчені, як Сьюзан Басснетт та Андре Лефевр, досліджують культурні наслідки перекладу у своїй фундаментальній праці «Constructing Cultures: Essays on Literary Translation». Вони стверджують, що переклад не є нейтральним актом, а зазнає впливу культурних норм, ідеології та динаміки влади. Ця точка зору підкреслює роль перекладачів як культурних посередників, які ведуть переговори між різними мовними та культурними контекстами (Bassnett & Lefevere, 1998).

У книзі «Translation in Global News» за редакцією Есперанси Б'єлси та Сьюзан Басснетт науковці розглядають практику перекладу в контексті глобальних ЗМІ. Вони досліджують, як переклади формують поширення новин через мовні та культурні кордони, відображаючи вподобання та порядок денний різних ЗМІ. Цей підхід підкреслює політичні та ідеологічні аспекти перекладу в сучасному світі (Bielsa & Bassnett, 2008).

Іншим впливовим теоретичним підходом є функціоналізм, який фокусується на комунікативній функції перекладу. Джуліана Хаус у книзі

«Translation: The Basics», описує функціоналістський підхід, який розглядає переклад як цілеспрямовану діяльність, спрямовану на досягнення конкретних комунікативних цілей. Згідно з цією точкою зору, перекладачі роблять вибір, виходячи з комунікативних потреб цільової аудиторії, беручи до уваги такі чинники, як тип тексту, жанр і реєстр (House, 2023).

Джеремі Мандей у книжці «Introducing Translation Studies Theories And Applications» дає вичерпний огляд різноманітних теоретичних підходів до перекладу, включно з теорією еквівалентності, теорією скопоса та теорією полісистем. Мандей розглядає, як ці теорії концептуалізують відносини між вихідним і перекладеним текстами, роль перекладача, а також культурні та ідеологічні аспекти перекладу (Munday, 2009).

2.1.2. Роль літературної перекладознавчої науки у сучасному світі

У другій половині 20-го століття перекладознавство набуло значної популярності, часто зване теорією перекладу, наукою про переклад або транслатологією. Існує три основні погляди на визначення «перекладознавства», кожен з яких ґрунтується на різних філософських принципах. Ця різноманітність може призвести до непорозуміння та розбіжностей серед лінгвістів та вчених.

Деякі дослідники прирівнюють перекладознавство до технічних і навіть економічних наук, розглядаючи його як прикладну науку. Ця думка розглядає питання «для якої мети»: перекладознавство є суспільством, перекладачами та міжнародною спільнотою.

Інші розглядають перекладознавство як більш ізольовану дисципліну, споріднену з літературознавством або концептуальним аналізом у філософії, фокусуючись на питанні «як» виконуються переклади або як працює перекладач.

Третя думка визначає перекладознавство як емпіричну гуманітарну дисципліну, схожу на соціологію чи психологію. Для цієї точки зору ключовим питанням є «за яких умов»: вона прагне встановити контексти, де відбуваються певні типи перекладів.

Сучасні дослідження перекладу характеризуються міждисциплінарним характером, використанням методологій з різних галузей, включаючи літературознавство, когнітивну та експериментальну психологію, нейрофізіологію та етнографію. Сьогоднішнє завдання полягає в тому, щоб збалансувати переваги глобалізації з необхідністю збереження культурної різноманітності, особливо на тлі загроз культурній гомогенізації.

Останніми роками стандарти точності перекладу різко зросли. Спотворення у технічних, комерційних або дипломатичних перекладах можуть призвести до значних наслідків, включаючи політичні конфлікти або фінансові втрати. В результаті вільний переклад у цих контекстах вважається неприйнятним; перекладачі прагнуть передати всі деталі вихідного змісту, уникаючи у своїй буквалізму, який може спотворити сенс чи утруднити розуміння.

Ще одним примітним аспектом сучасної практики перекладу є велика кількість технічних та спеціалізованих текстів, що вимагає від перекладачів великих знань у відповідних галузях. Поточний етап науки перекладу відзначений акцентом на наданні ретельного та всебічного опису процесу перекладу. Багато дослідників як основне завдання виділяють аналіз перекладу як форми мовної діяльності та акту міжмовної комунікації.

У 21 столітті потік інформації виходить за межі часу та простору, а переклад відіграє найважливішу роль практично в кожному аспекті людської діяльності. Професія перекладача стає все більш значущою, що спонукає багато країн створювати спеціалізовані навчальні заклади, які займаються підготовкою професійних перекладачів. Перекладачі сприяють громадській

відкритості та служать важливими зв'язками між людьми з різних регіонів світу.

Літературний переклад відіграє важливу роль у сучасному світі, сприяючи міжкультурному обміну, сприяючи взаєморозумінню між різними мовними спільнотами та збагачуючи літературні традиції. Науковці та практики в цій галузі досліджують складнощі перекладу літературних текстів, що включають у себе не лише лінгвістичне передання, а й культурну інтерпретацію та творчу адаптацію. Спираючись на різні дисципліни, як–от порівняльне літературознавство, культурологія та теорія перекладу, дослідження літературного перекладу проливають світло на динаміку літературного перекладу в сучасному суспільстві.

Праця Андре Лефевра «*Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context*» пропонує цінний погляд на практику і теорію літературного перекладу. Лефевр наголошує на важливості розгляду перекладу в рамках порівняльного літературознавства, наголошуючи на ролі перекладу у формуванні літературних канонів та впливі на літературні тенденції в різних культурах. Вивчаючи стратегії та проблеми перекладу літератури, Лефевр підкреслює динамічний зв'язок між перекладом і літературною творчістю (Lefevere, 1992).

У книжці «*Translation, Adaptation and Transformation*» Лоуренс Роу досліджує перетини між перекладом, адаптацією і трансформацією в контексті літератури. Роу стверджує, що літературний переклад – це не просто механічний процес перенесення слів з однієї мови на іншу, а складні акти інтерпретації, реконтекстуалізації та творчого переосмислення. Він розглядає, як літературні тексти адаптуються і трансформуються в процесі перекладу, досліджуючи способи, за допомогою яких перекладачі ведуть переговори між вірністю вихідному тексту та вимогами цільової культури (Raw, 2012).

За редакцією Єви Ханг вийшла друком книжка «*Translation and Cultural Change: Studies in History, Norms, and Image–projection*», присвячена вивченню

ролі перекладу в культурних змінах і проектуванні образів. У томі зібрано міждисциплінарні точки зору, щоб вивчити, як переклади формують культурні норми, цінності та ідентичності з плином часу. За допомогою тематичних досліджень та історичного аналізу автори розглядають роль перекладу в посередництві між різними культурними традиціями та сприянні культурному обміну й діалогу (Hung, 2005).

У сучасному світі вивчення літературного перекладу сприяє розвитку міжкультурного діалогу та заохоченню культурного розмаїття. Вивчаючи практику й теорію літературного перекладу, науковці та практики поглиблюють наше розуміння складнощів міжмовної та міжкультурної комунікації. Літературні переклади не лише відкривають доступ до іноземних літературних творів, а й слугують засобом передавання культурної спадщини, сприяють розвитку емпатії та кидають виклик культурним стереотипам.

2.2. Поняття реалії. Збереження оригінальної форми

Концепція реалії знаходиться в центрі уваги лінгвістики та теорії перекладу вже понад п'ятдесят років. За цей час обидві області зазнали значних змін, що призвело до появи нових напрямків та формування міждисциплінарного підходу. Крім того, світ вступив в епоху глобалізації, що характеризується зростанням взаємодії та змішанням мов і культур, що, природно, вплинуло на те, як ми вивчаємо такі культурно–специфічні слова, як реалії.

Реалія охоплює безліч інтерпретацій та семантичних нюансів у рамках лінгвістики. Зокрема вона є частиною ширшого розуміння мовних компонентів. У лінгвістиці такі слова називаються «безеквівалентною лексикою», тобто мовними одиницями, унікальними для вихідної мови, яким не вистачає точних аналогів у цільовій мові. Концепція «безеквівалентної лексики» була вперше досліджена у перекладознавстві А. Федоровим у його

роботі «Про художній переклад». Примітно, що Федоров використовував цей термін задля опису фактичної лексичної одиниці чи поняття, а підкреслення національно–культурної специфіки слова.

Визначаємо безеквівалентну лексику як елементи лексичної системи мови, що позначають об'єкти, предмети та явища, характерні для навколишньої дійсності та сформовані географічними, соціально–історичними та матеріально-культурними контекстами.

Реалії – це унікальний феномен, який відноситься до матеріальних об'єктів, а не до слів, які використовуються для їх позначення. Л. Соколов стверджує, що реалії, як правило, неперекладні; однак він також наводить приклади, коли семантичні та стилістичні функції реалій ефективно відтворюються під час перекладу. Для Соколова «реалії» охоплюють повсякденні та культурно–специфічні слова та фрази, які не мають еквівалентів в інших культурах та мовах.

Можна запропонувати всебічний опис, класифікацію та методи перекладу реалій. Вони пропонують розрізняти два поняття: реалія–об'єкт та реалія–слово. Перше відноситься до матеріальних об'єктів, які існували або існують досі, а друге відноситься до слів, які називають ці об'єкти та поняття у перекладознавстві.

Крім того, можна розглядали реалії у ширшому плані, підкреслюючи їх мовне та культурне значення. Вони стверджують, що реалії є складною взаємодією культури та мови, що містить багатство етнокультурної інформації, яка може бути непрозорою для сторонніх. Отже, реалії слід розуміти не тільки як і фрази, а й як фразеологічні одиниці, які у собі історичні, побутові чи етнографічні реалії за своєю семантикою.

Реалії — це унікальні для певних націй та народів назви, що охоплюють предмети матеріальної культури, історичні факти, державні установи, імена національних та фольклорних героїв, а також міфологічних істот тощо. На

основі аналізу досліджень Л. Соболева ми приходимо до висновку, що реалії — це повсякденні та культурно–специфічні слова та словосполучення, які не мають еквівалентів у повсякденному житті та, отже, в мовах інших націй та народів. В. Россельс дає більш розгорнуте визначення, стверджуючи, що «реалія – це предмет, поняття або явище, характерні для історії, культури, побуту та способу життя певного народу чи країни, але не зустрічаються в інших народів; до реалій також відносяться слова чи словосполучення, що позначають такі предмети, поняття чи явища».

На етапі розвитку мови існує безліч визначень поняття «реалія», що зумовлює різним багатограним класифікаціям, які різняться як номінально, а й у критеріях, що використовуються виділення мовних одиниць. Класифікацію реалій вивчали багато вчених, у тому числі А. Супрун, Б. Рєпін, А. Реформатський, В. Уваров, В. Крупнов, В. Виноградов, С. Влахов та С. Флорін. Ми вважаємо особливо корисним розглянути класифікацію, запропоновану В. Виноградовим, оскільки найбільш повно відбиває специфіку художньої сфери у фентезійній літературі. Відповідно до його класифікації, реалії можна поділити на такі категорії:

1. Побутові реалії: лексика, пов'язана з житлом, майном, одягом, їжею, напоями, видами робіт та занять, валютою, одиницями виміру, музичними інструментами, народними танцями та піснями, виконавцями, народними святами, іграми та адресами.

2. Етнографічні та міфологічні реалії: лексика, що позначає етнічні та соціальні спільноти, їх представників, божеств, казкових істот та легендарні місця.

3. Реалії природного світу: лексика, що відображає назви тварин та рослин, ландшафтів та пейзажів.

4. Державно–адміністративні та соціальні реалії (поточні та історичні): лексика, що відноситься до адміністративних одиниць, державних установ,

громадських організацій, політичних партій та їх учасників, промислових та сільськогосподарських підприємств, торгових закладів, великих військових та поліцейських підрозділів та звань, громадян посадам та званням.

5. Ономастичні реалії: лексика, що включає антропоніми, топоніми, імена літературних героїв, компаній, музеїв, театрів, ресторанів, магазинів, пляжів, аеропортів тощо.

6. Асоціативні реалії: лексика, що відображає рослинні символи, символіку тварин, колірну символіку, фольклор та історичні чи літературні алюзії. Ці реалії натякають на аспекти способу життя, поведінки, риси характеру, історичні події, міфи та легенди.

По цьому аналізу очевидно, що немає єдиного, універсального підходу до визначення поняття «реалія». Різні дослідники розглядають цей тип безеквівалентної лексики з різних поглядів. Узагальнюючи роботи як вітчизняних, так і зарубіжних вчених з цієї теми, ми можемо сформулювати визначення реалії як багатозначного та поліфункціонального терміну, що відноситься до певних слів, фраз чи виразів, характерних для певної культури. Ці терміни не мають повних еквівалентів ні в мові перекладу, ні в культурі його носіїв, але можуть бути перекладені. Різноманітність класифікацій реалій відображає своєрідність та унікальність глобальних культур, оскільки реалії є мовними репрезентаціями культури.

Реалія – термін, що використовується в перекладознавстві та лінгвістиці для позначення слів або виразів, що відображають певні елементи культури, побуту, історії, традицій та звичаїв певного народу. Реалії служать важливими носіями культурної інформації, і в більшості випадків не мають точних аналогів іншими мовами, що ускладнює їх переклад. Реалія визначається як лексична одиниця, яка позначає унікальні об'єкти, явища чи поняття, характерні для певної культурної спільноти. Це можуть бути:

– Антропоніми: імена та прізвища відомих людей, які мають культурне чи історичне значення (наприклад, Тарас Шевченко, Леся Українка).

– топоніми: назви географічних об'єктів, міст, сіл або регіонів, що відображають історію та культуру (наприклад, Київ, Львів, Одеса).

– Культурні концепти: специфічні терміни, що стосуються традицій, свят, страв (наприклад, «борщ», «вишиванка»).

– Історичні та соціально–політичні терміни: назви, що відображають певні соціальні явища або політичні інститути (наприклад, козак, гетьман).

У своїй часовій класифікації Р. П. Зоровчак розрізняє фактичні реалії, які нині використовуються певною мовною спільнотою, наприклад, «Верховна Рада» та «губернатор» в українській мові. Він також виділяє історичні реалії, які є поняттями, характерними для минулого соціальної групи, наприклад, «кріпосний», «Червона Армія» та «десятина» в українській мові.

Що стосується локальної класифікації реалій, в межах однієї мови необхідно враховувати як внутрішні, так і зовнішні реалії, які можна розділити далі на національні (відомі всім громадянам держави), місцеві (специфічні для діалекту) і мікролокальні (характерні для певної місцевості).

У двомовному контексті реалії можна розділити на зовнішні, які не притаманні парі мов, наприклад, «какаду» та «кімоно» для української та німецької мов, і ті, що існують в одній мові, але не в іншій, наприклад, «рада» в українською мовою. Наприклад, Die Drogerie вважається реалією з точки зору української мови, але для пари англійської та німецької мови вона не кваліфікується як реалія. Аналогічно, Das Reihenhaus відноситься до типу будинку, розділеного на секції, кожна з яких має свій вхід і номер. Хоча цей архітектурний стиль не поширений в Україні, він існує в інших країнах, де він не вважатиметься реалією.

При розгляді кількох мов ми можемо виділити регіональні реалії, такі як «євро» для країн, що прийняли цю валюту, та міжнародні реалії, які з'являються у словнику різних мов, зберігаючи свої вихідні конотації (наприклад, «ранчо», «текіла»).

З аксіологічної точки зору доречно розглянути реалії, які передають ціннісні орієнтації носіїв мови, формуючи уявлення про істину, справедливість та свободу. Проте чи всі реалії відбивають аксіологічне значення чи системи цінностей, властиві певної культури. Імена власні, включаючи антропоніми та топоніми, особливо багаті на аксіологічний зміст. Р. П. Зоровчак влучно зазначає, що «антропоніми та топоніми сприяють створенню місцевого колориту. Для філолога вони дають чудовий матеріал для вивчення та розуміння структури мови». Антропоніми охоплюють імена історичних діячів, громадських діячів, письменників, учених, вигаданих персонажів та значущих подій, а також назви літературних та художніх творів та назви громадських та державних установ. Наприклад, міркування про русинів чи євреїв спрямовані на те, щоб передати їхнє історичне значення та генетичну спадщину в межах Європейського географічного центру.

Такі реалії не тільки відображають національний характер конкретного народу, але й мають аксіологічний вимір.

Топоніми, або географічні назви, є дзеркалом історії народу, ілюструючи заселення територій та формування націй. Вони представляють реалії, пов'язані з важливими подіями у житті людей — носіїв їхньої мови та культури. Аналіз топонімів може дати цінну інформацію про роль цих сутностей у соціальній, культурній, політичній та економічній діяльності людей, яких вони представляють. Наприклад, сепаратистські атаки і російська агресія в таких регіонах, як Дніпро та Одеса, підкреслюють актуальність мови в українському суспільстві, що зберігається.

Реалії є невід'ємною частиною словника будь-якої мови, відбиваючи унікальний світогляд його носіїв. Розуміння культури через мову має важливе значення, але не менш важливо використовувати культурні знання – часто звані фоновими знаннями – для повного розуміння значень реалій та полегшення їхньої точної інтерпретації.

Враховуючи значну кількість реалій, що характеризуються різними лексичними, фонетичними та морфологічними ознаками, класифікація стає необхідною. Аналіз різних класифікацій, запропонованих видатними вченими у цій галузі, призводить до висновку, що реалії можна згрупувати на основі кількох критеріїв: денотативні ознаки (визначають об'єкт чи факт), мовна природа (слова, фрази, фразеологічні одиниці, речення, комунікативні одиниці), належність до лексико-семантичних груп, тимчасові аспекти (сучасні чи історичні) та локальність (національна, регіональна, локальна, мікролокальна).

Проаналізувавши різні класифікації реалій дослідниками, деякі науковці дійшли висновку, що більшість із них організовано за тематичним принципом. Таке тематичне угруповання обґрунтоване традиціями у спільній та навчальній лексикографії, а також практикою складання різних розмовників, навчальних тематичних словників та словників, орієнтованих на конкретні теми. Також виявили, що антропоніми та топоніми як компоненти реалій мають найбільший аксіологічний потенціал, оскільки вони допомагають створювати місцевий колорит і несуть у собі внутрішню цінність. Аксіологізація мовних реалій передбачає звернення до культурних цінностей конкретної мови та її носіїв. Цей процес спричиняє ціннісну орієнтацію, яка збагачує знання, сприяє розвитку цінностей та підвищує професійні навички педагогів.

Збереження вихідної форми реалії одна із найважливіших аспектів процесу перекладу, оскільки реалії, містять національно-культурний компонент, виконують функцію як позначення конкретних об'єктів, а й

передачі культурної ідентичності народу. Сучасні перекладознавства наголошують на необхідності збереження колориту та історичного контексту при передачі реалій з однієї мови на іншу.

2.3.Значення вихідної форми

Вихідна форма реалії може бути надзвичайно важливою, оскільки несе культурне навантаження та асоціації, які можуть бути втрачені під час спроб її адаптації чи трансформації. Як зазначає Л. В. Мосієнко, мова є важливим інструментом засвоєння культури, а реалії виступають як ключові елементи, що ілюструють національну ідентичність. При перекладі реалій важливо зберегти як їх лексичне значення, а й емоційне забарвлення, що вона має у контексті оригіналу.

Вихідна форма реалії може залишитися у тексті у вигляді транскрибованого чи транслітерованого слова. Це зберігає звучання та унікальність терміну, що у свою чергу сприяє передачі культурної ідентичності. Наприклад, терміни, пов'язані з національними стравами, такими як борщ або галушки, можуть бути залишені в оригіналі, щоб підкреслити їх національне походження. Це дозволяє читачеві зберегти зв'язок із культурою, з якої походить реалія, і краще зрозуміти контекст, у якому вона використовується.

2.3.1. Випадки збереження вихідної форми

Збереження вихідної форми реалії може бути ефективним під час перекладу таких елементів, як антропоніми (імена людей) та топоніми (назви місць). Ці реалії мають глибоке коріння в історії та культурі конкретного народу. Наприклад, назви національних страв, такі як «пельмені» або «пиріжки», можуть бути залишені в оригіналі, оскільки вони несуть у собі специфічну культурну інформацію, важливу для сприйняття тексту.

Проте збереження вихідної форми реалії може бути складним завданням. Перекладачі часто стикаються з проблемою відсутності відповідних еквівалентів у мові перекладу, що може призвести до спотворення чи втрати сенсу. У таких випадках може бути потрібне використання описових прийомів або неологізмів, але це часто пов'язане з ризиком втрати культурної конотації.

2.3.2. Проблеми збереження форми

Важливою частиною збереження оригінальної форми реалії є врахування фонових знань читача. Це означає, що перекладач повинен розуміти, яка культурна інформація може бути відома чи невідома для цільової аудиторії. Наприклад, терміни, пов'язані з культурними традиціями, можуть не мати аналогів у мовах, що потребує творчого підходу до їхнього перекладу. У таких ситуаціях перекладач може ухвалити рішення зберегти оригінальну форму, супроводжуючи її поясненням або контекстною інформацією, яка допоможе читачеві зрозуміти значення та культурний контекст реалії.

Крім того, важливо відзначити, що збереження оригінальної форми реалій може сприяти більшій залученості читача до тексту, оскільки створює атмосферу автентичності. Читач, стикаючись з оригінальними термінами, відчуває зв'язок із культурою, з якої походить текст, що може значно покращити розуміння тексту читачем.

Збереження оригінальної форми реалій є ключовим аспектом у дослідженнях перекладу, оскільки воно не лише зберігає культурний контекст, а й забезпечує адекватне сприйняття тексту цільовою мовою. Перекладачам важливо пам'ятати про необхідність збереження колориту та національної ідентичності при передачі реалій, що потребує пильної уваги та креативності.

Це, у свою чергу, наголошує на важливості дослідження та класифікації реалій для ефективного та адекватного перекладу.

2.4. Визначення та класифікація безеквівалентної лексики

Поняття «нееквівалентність» у перекладі стосується ситуацій, коли між словами, фразами або поняттями у вихідній і перекладній мовах немає прямої відповідності один до одного. Воно підкреслює проблеми, з якими стикаються перекладачі під час точного передання смислу через мовні та культурні кордони. Науковці–перекладознавці детально досліджували проблему нееквівалентності, пропонуючи різні її прояви та наслідки для процесу перекладу.

Базіл Хатім та Джеремі Мандей у книжці «Translation: An Advanced Resource Book» розглядають безеквівалентність як фундаментальне питання теорії та практики перекладу. Вони підкреслюють, що відмінності в мовних структурах, культурних нормах і контекстуальних факторах часто призводять до появи нееквівалентних виразів різними мовами. Хатім і Мандей наголошують на важливості розуміння основних причин нееквівалентності та використання відповідних стратегій перекладу для ефективного розв'язання цих проблем (Hatim & Munday, 2004).

Пітер Фосет у книзі «Translation and Language» пропонує всебічний огляд різних типів нееквівалентності в перекладі. Він поділяє нееквівалентність на семантичну, прагматичну та текстову, кожна з яких створює унікальні труднощі для перекладачів. Семантична безеквівалентність виникає, коли в мові перекладу немає прямих еквівалентів для певних лексичних одиниць або понять. Прагматична нееквівалентність пов'язана з відмінностями в комунікативних конвенціях і мовленнєвих актах між мовами. Текстова нееквівалентність охоплює проблеми, пов'язані зі структурою дискурсу, зв'язністю і когерентністю (Fawcett, P., 2014).

Ентоні Пайм у книзі «Exploring Translation Theories» продовжує досліджувати поняття нееквівалентності в рамках теорії перекладу. Він розповідає про те, як на нееквівалентність можуть впливати такі чинники, як культурні відмінності, мовні структури та жанрові конвенції. Пім наголошує на динамічній природі нееквівалентності, зазначаючи, що вона може змінюватися залежно від контексту, мети та цільової аудиторії перекладу. Він виступає за нюансований підхід до розв'язання проблеми нееквівалентності, який передбачає врахування як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних чинників у процесі перекладу (Pym, A., 2009).

Загалом концепція нееквівалентності в перекладі віддзеркалює проблеми, притаманні передаванню смислу між мовами та культурами.

Протягом багатьох років філологи підтримують гіпотезу про неможливість рівноцінного відтворення як змісту, так і форми вихідного тексту іншою мовою. Вони стверджують, що витвір мистецтва спочатку має яскраво виражений національний характер, при цьому кожна мова має свої унікальні засоби вираження. Кожна країна, культура чи місцевість розвиває умови та характеристики, які надають їм щось особливе, незвичайне та унікальне. Ця унікальність відображається у словниковому запасі кожної мови, яка включає слова, пов'язані з національною ідентичністю, які не мають аналогів чи еквівалентів в інших мовах. Такі терміни класифікуються як безеквівалентна лексика.

Перекладачі прагнуть адекватності у своїй роботі, яка передбачає вичерпну передачу семантичного змісту оригіналу при збереженні функціональної та стилістичної відповідності. Досягнення повної ідентичності між оригіналом та перекладом вважається вершиною майстерності перекладача. Найважливішим аспектом перекладу є те, що різні мови містять одиниці, які можуть відрізнитися формою, але збігатися за

змістом. Таким чином, переклад можна розуміти як процес перетворення твору з однієї мови на іншу із збереженням її змісту.

Неминуче, міжмовні перетворення призводять до певної втрати змісту вихідного тексту. Таким чином, перекладений текст ніколи не може бути повним та абсолютним еквівалентом оригіналу; завдання перекладача полягає у тому, щоб максимально мінімізувати ці втрати. Еквівалентність перекладу відноситься до ефективної передачі змісту оригіналу, охоплюючи емоційні, стилістичні, образні та естетичні аспекти тексту. Отже, еквівалентність є більш широким поняттям, ніж «точність перекладу», яка часто фокусується виключно на збереженні логічного змісту.

Переклад безеквівалентної лексики є частиною ширшого завдання передачі історичної та культурної ідентичності нації, яка існує з моменту виникнення теорії перекладу як самостійної галузі. Безеквівалентна лексика залишається однією з найменш вивчених мовних одиниць, що робить її переклад особливо складним. Оскільки переклад не може бути абсолютним аналогом оригіналу, то основна мета перекладача — створити текст, максимально наближений до оригіналу за семантикою, структурою та впливом на аудиторію.

Досягнення цієї мети вимагає застосування перекладацьких трансформацій, які передбачають глибоке розуміння вихідного тексту та впевнене володіння виразними засобами цільової мови. Безеквівалентна лексика існує у кожній мові. На думку М. Кочергана, така лексика зазвичай становить трохи більше 6–7% від загальної кількості слів, що активно використовуються. Кількість безеквівалентної лексики в тексті може змінюватись в залежності від стилю автора, змісту твору, його історичного контексту та різних інших факторів.

При вивченні нееквівалентності лінгвісти часто відрізняють її від споріднених понять, таких як «лакуна», «реалія», «фоновий словник»,

«екзотизм», «варварство», «національно маркований словник», «етнографізм» та «локалізм», щоб визначити термін «безеквівалентний словник». При перекладі часто модифікується не тільки безеквівалентний словник, але й речення, що його оточують. Ця модифікація виникає через синтаксичні характеристики цільової мови, норм поєднання слів і контексту, які часто прояснюють зміст вихідного змісту. У деяких випадках перекладачеві може знадобитися додати слова для ясності, тоді як в інших випадках він може опустити слова, щоб ефективно передати зміст.

Нееквівалентний словник підкреслює національну та культурну унікальність мови на лексичному рівні, називаючи поняття та явища, які характерні для певної культури та відсутні в інших. Він доповнює образність тексту та створює емоційно–експресивний підтекст, пов'язаний із етнічним виміром сенсу.

Переклад нееквівалентної лексики є значною проблемою, оскільки знайти прямий еквівалент у мові перекладу може бути практично неможливо. Однак це не означає, що такі терміни неможливо перекласти. Така ситуація часто виникає, коли вихідне слово стосується місцевого явища, якому не вистачає еквівалента в мові перекладу, а також у разі неологізмів. Ось кілька прикладів:

- switchel – напій з патоки та води
- tammany – система хабарництва у політиці США
- newshawker – газетчик
- newshound – репортер

Деякі слова в англійській мові можуть не відповідати безпосередньо в українській мові, наприклад слова «hand» і «arm», обидва з яких перекладаються просто як «рука» українською мовою. Також важливо

розпізнавати хибну нееквівалентність, яка стосується передбачуваної відсутності еквівалентів у мові перекладу. Наприклад:

- to turn over a new leaf – розпочати нове життя
- to talk turkey – говорити відверто (американською)
- monkey–business – безглузда робота

Різні дослідники пропонують різні методи перекладу безеквівалентної лексики, включаючи різні методи передачі національно–маркованих мовних одиниць. Найбільш поширені методи включають:

1. Транслітерація та транскрипція: при транслітерації графічна форма слова вихідною мовою представляється цільовою мовою, у той час як транскрипція фіксує його звукову форму. Нині використання цих методів зустрічається рідше, ніж у минулому.

2. Калькування: цей метод має на увазі передачу іноземної лексики шляхом заміни її компонентів – морфем або слів – їх прямими лексичними еквівалентами цільовою мовою.

3. Описовий («пояснювальний») переклад: цей метод розкриває значення лексичної одиниці вихідної мови за допомогою розширених фраз, які описують її основні риси (наприклад, «зсув» відноситься до значної перемоги на виборах). Хоча цей метод є ретельним, він може бути громіздким та неефективним. Перекладачі часто поєднують транскрипцію або калькування з описовим перекладом, надаючи останній у цитаті або коментарі.

4. Приблизний переклад: цей метод шукає найближчий збіг за значенням у цільовій мові для лексичної одиниці вихідної мови. Такі приблизні еквіваленти можуть називатися аналогами (наприклад, know–how

перекладається як секрети виробництва). Однак важливо відзначити, що ці аналоги можуть повністю відбивати суть вихідної концепції.

5. Трансформаційний переклад: він включає реструктуризацію синтаксичних елементів речення і виконання лексичних заміни, які можуть змінити значення вихідного слова. Наприклад, «glimpse» може використовуватися у виразах типу «to have» або «to catch a glimpse of something». Такий підхід дозволяє використовувати дієслова під час перекладу, полегшуючи синтаксичну перебудову речень.

З представленої інформації зрозуміло, що наявність нееквівалентних одиниць не означає, що їх значення не можуть бути передані при перекладі або що вони переводяться з меншою точністю, ніж терміни з прямими відповідністю. Кожен випадок нееквівалентної лексики ставить перед перекладачем завдання вибору відповідного способу перекладу. Вибір підходу до перекладу цього типу лексики залежить від кількох чинників:

1. Характер тексту.
2. Значимість лексики.
3. Характер самої лексики та її місце у лексичних системах як вихідної, так і цільової мов.
4. Задіяні мови, включаючи їх словотворчі можливості та літературні традиції.
5. Цільова аудиторія перекладу стосовно вихідної аудиторії.

Враховуючи всі ці фактори, ми можемо визначити «безеквівалентну лексику» як слова, які використовуються для вираження понять, які відсутні в іншій культурі та мові. Ці слова стосуються певних культурних елементів, унікальних для однієї культури, але відсутніх в іншій, а також термінів, які не мають однослівного перекладу або еквівалентів за межами їхньої рідної мови.

Основною проблемою під час перекладу безеквівалентної лексики залишається відсутність єдиної системи класифікації; проте існуючі

класифікації, зазвичай, спираються на предметний підхід. Тому переклад безеквівалентної лексики потребує творчого підходу та глибокого розуміння як лінгвістичних, і культурологічних досліджень.

2.4.1. Безеквівалентна лексика: проблема визначення

У сучасних лінгвістичних дослідженнях термін «безеквівалентна лексика» виник порівняно недавно, і нині відсутня консенсус щодо визначення. Ця неоднозначність ускладнює виділення безеквівалентної лексики окрему категорію в лінгвістиці. Вчені намагалися диференціювати цей термін від інших та зіставити його з іншими «національно маркованими» поняттями, щоб прояснити його значення (М.Ф. .Л. Паламарчук, Т.А. У той час як лінгвісти також досліджують зв'язок між словом та його денотативним значенням) , питання, що стосуються існування унікального етнокультурного шару лексики, залишаються невирішеними, а характеристики національно маркованої лексики в текстах ще слід ретельно вивчити.

Вивчення композиційної ролі безеквівалентної лексики у текстах може покращити наше розуміння національно забарвленої лексики та функціонального статусу цих лексичних одиниць. Семантична структура кожної лексичної одиниці складається з кількох компонентів чи семи. Семантика безеквівалентної лексики значно залежить від історії та культури відповідної країни, людської діяльності та світогляду. Безеквівалентна лексика відбиває національну та культурну самобутність мови на лексичному рівні, називаючи поняття та явища, унікальні для конкретних культур.

Наші спостереження показують, що безеквівалентна лексика як елемент текстової образності породжує емоційний та експресивний підтекст, пов'язаний із ідеоетнічним компонентом. Це значення, пріоритетне в

семантичній ієрархії твору, виступає як функціональна і семантична домінанти.

Безеквівалентна лексика знаходиться у кожній мові. Як правило, виникнення безеквівалентної лексики обумовлено досвідом конкретної лінгвокультурної групи та відображає невідповідність між мовними та концептуальними кодами. З іншого боку, у виникненні безеквівалентної лексики грають роль екстралінгвістичні чинники. Кожен етнос у процесі свого існування олюднює навколишнє середовище і привносить у нього свої особливості. Згодом з'являються етнічно важливі об'єкти реальності, які фіксуються в лексиці словами, що означають ці реалії».

При ідентифікації безеквівалентної лексики можна керуватися кількома критеріями:

- 1) семантичним (який фокусується на значеннях слів);
- 2) граматичним (насамперед, що стосується одиниць, які демонструють певні формальні показники);
- 3) функціонально–стилістичним (де безеквівалентна лексика виконує різні функції в тексті, такі як створення національного колориту або інтимізація. У тексті безеквівалентна лексика може виступати як семантична домінанта, значний вплив на загальний зміст твору).

Для визначення безеквівалентної лексики можна використати декілька методів:

- 1) переклад (де безеквівалентна лексика визнається категорією, яка не має аналогів в інших мовах);
- 2) експериментом (наприклад, психолінгвістичними експериментами, що оцінюють реакції слів на певні стимули, що може виявити одиниці з національно-культурним значенням).

Національно-культурний компонент семантичної структури безеквівалентної лексеми є невід'ємною частиною загального змісту тексту,

що робить його частотність вирішальним чинником. Контекст, у якому використовується слово, може зазначати його традиційне застосування. При вивченні безеквівалентності вчені часто прагнуть диференціювати її від споріднених понять, таких як «лакуна», «реалія», «фонова лексика», «екзотизм», «варварство», «колорит», «національно маркована лексика», «етнографізм» та «локалізм», щоб визначити безеквівалентну лексику. З іншого боку, термін «безеквівалентна лексика» використовувався непослідовно у різних лінгвістичних дослідженнях. Ця відсутність консенсусу щодо класифікації національно–маркованої лексики призвела до збільшення кількості термінів у лінгвістичній практиці, що ускладнило розуміння системи, що позначає безеквівалентну лексику.

Повна еквівалентність та неповна нееквівалентність лексичних одиниць як терміни остаточно встановлені. Як нееквівалентні слова, і фонові слова є абсолютними категоріями, а відносними. Лише стосовно конкретної мови ми можемо визначити, чи є певне слово нееквівалентним. Часто слово, яке вважається нееквівалентним у порівнянні зі словниковим запасом мови В, може виявитися повністю еквівалентним при застосуванні до мови В, особливо щодо фонових слів. На таку невідповідність також вказують на схожість між нееквівалентною та фоною лексикою, оскільки обидві категорії «відбивають специфіку національної культури». У своїй класифікації вони не розрізняють нееквівалентність та фонову лексику, часто використовуючи термін нееквівалентна лексика взаємозамінно з фоною лексикою.

Можна визначити безеквівалентну лексику через порівняння з реаліями, описуючи їх як моно- та полісемантичні одиниці, первинне лексичне значення яких охоплює традиційно зафіксований комплекс етнокультурної інформації, чужої об'єктивній реальності мови–реципієнта. Термін «безеквівалентна лексика» охоплює ширший обсяг, ніж поняття «реалія», яке стосується

виключно випадків лексико-предметної нееквівалентності. Хоча всі реалії включені в категорію безеквівалентної лексики в межах конкретної мови, ця лексика також включає прислів'я, приказки та окремі лексеми, які несуть у собі багатий семантичний зміст, відображаючи різні способи сегментації навколишнього світу мовними спільнотами, а також інші випадки лексико-семантичної нееквівалентності.

До безеквівалентних дослідник відносить слова, основне лексичне значення яких охоплює традиційно закріплений набір етнокультурної інформації, що відображає історію, економіку, побут та культуру народу. До фонових слів відносить ті, що містять унікальні національно-культурні компоненти, що наділяють референт специфічними предметно-кваліфікаційними чи функціональними характеристиками. Обидві категорії національно маркованих слів позначають культурні, побутові та соціально-політичні реалії та поняття, не властиві етнокультурі та менталітету інших народів.

Можна помітити також проблему схожості понять «безеквівалентність» і «лакуна», зазначаючи, що в науковій літературі терміни безеквівалентна лексика та лакуни часто використовуються як синонімічні для опису слів, відсутніх у конкретній мові.

Безеквівалентна лексика служить значним показником національно-мовного своєрідності етнічної спільності, виявляючи як відмінності у найменуванні фрагментів дійсності, а й ширші культурні особливості та умови життя носіїв тієї чи іншої мови. Це призводить до питань про те, як розпізнавати безеквівалентну лексику та групи безеквівалентних одиниць, які можна ідентифікувати у лексичному складі мови. Слова, які мають спільні денотати у двох мовах (тобто їх об'єктивний зміст), але розрізняються за своїми конотаціями (тобто емоційними та естетичними асоціаціями), тісно пов'язані з безеквівалентною лексикою. Наприклад, слово калина може бути

перекладено іншими мовами, але для українця воно несе особисті спогади та пов'язане з національним менталітетом. Автори називають такі слова коннотативними.

Кожна людина має у своїй підсвідомості позамовний вимір, який дозволяє пов'язувати слово з різними елементами, такими як об'єкт, явище або ідея, підкреслюючи національні особливості, закладені в цьому слові. Кожне слово діє як багатогранне уявлення про життя країни, суспільства чи етнічної групи. Існування слова у мові, яке відповідає певному об'єкту, поняття чи явищу, не означає, що слово має єдине значення; позамовні виміри грають вирішальну роль цьому процесі. Коли ці виміри перетинаються, можуть не співпадати ідеально. Розбіжності вказують на наявність нееквівалентних елементів. У поетичній мові ця асиметрія в мовних знаках може розвиватися далі, призводячи до значних розривів між набором ідей та їх конкретними значеннями.

При дослідженні питання міжмовної лексичної еквівалентності можна виділити три основні типи лексичних відповідностей:

1) лінійні відповідності, де одна лексема в даній мові денотативно відповідає одній лексемі в іншій мові;

2) векторні відповідності, коли більш загальний термін в одній мові відповідає декільком приватним термінам в іншій;

3) відсутність еквівалентної лексеми іншою мовою. Коли еквівалент відсутня, використовуються терміни лакуна або безеквівалентна лексика. Таким чином, безеквівалентна лексика відноситься до лакунів – понять, присутнім в одній мові, але відсутній в іншій.

Вищевказані семантичні угруповання можна класифікувати як безеквівалентні слова або терміни з національно-культурним компонентом, такі як етнографізми або етолексими. Ці терміни позначають характеристики, що є відмітними та оригінальними для культури, побуту та традицій

українського народу, відображаючи його національну ідентичність та менталітет. Проте з семантичної погляду вони неоднорідні за специфікою.

При оцінці ступеня безеквівалентності необхідно враховувати кілька компонентів семантики: кількість національно–культурних концептуальних сем, їх якісний склад (включаючи ідентифікаційні, диференційні та ідеологічні компоненти), наявність регіональних сем та семантичні відтінки, які може набувати лексична одиниця у різних контекстах. Враховуючи всі ці аспекти, можна класифікувати національно марковану лексику за рівнем безеквівалентності:

1) Безеквівалентні слова, фонетична структура яких у порівнянних мовах однакова, але значення різняться в їхньому концептуальному семі (наприклад, козак, русалка в українській мові);

2) Частково безеквівалентні слова, значення яких розходяться у денотативно–сигніфікаційних зв'язках (наприклад, сало, калина, січ в українській мові);

3) Інші слова з національно–культурним компонентом, що відрізняються конотаціями, текстовою прагматикою та способами передачі понять (наприклад, легіт, верховина українською мовою).

Дослідники часто розходяться у своїх визначеннях феномена безеквівалентності через різні критерії, що відрізняють категорію фонові лексики від інших «маркованих» понять, що містять етнокультурну інформацію. Як правило, під безеквівалентною лексикою розуміється національно–маркована лексика з семантикою, що включає етнокультурний компонент. Цей зв'язок мови та культури особливо очевидний у реаліях. Безеквівалентна лексика може також охоплювати реалії, які є словами, в першу чергу позначають об'єкти матеріальної культури в текстах і складають основу номінативного значення слова. Реалії представляють фактичні аспекти культури країни, історії, героїв, традицій, звичаїв та повсякденного життя.

Поява нових реалій у матеріальних та духовних аспектах суспільства призводить до їх включення до мови.

Ключовою характеристикою реалій є їх предметний зміст, який відображає тісний зв'язок між об'єктом, що позначається ними, поняттям або явищем і народом (або країною), пов'язаним з певним історичним періодом. Отже, реалії мають унікальний національний (або місцевий) та історичний колорит, що визначається тут як особливий набір характеристик, які підкреслюють оригінальність.

Явище нееквівалентності має кілька спільних рис із лакунарністю. Багато дослідників вважають нееквівалентну лексику лексичною лакуною, особливо у бінарних порівняннях з іншою мовою. Мовне уявлення світу може суттєво відрізнитися, формуючись номінативними мовними засобами, такими як лексеми, стійкі словосполучення та фразеологічні одиниці, а також семантичною сутністю цих номінативних одиниць (лакунарність).

Нееквівалентні лексичні одиниці можуть згадуватись як лексичні лакуни в міжмовних порівняннях, особливо при розгляді питань трансформації.

Однак між цими поняттями існують помітні відмінності: нееквівалентна лексика визначається в контексті двох (або більше) мов, тоді як лакуни можуть виникати в межах однієї мови через відсутність однослівного еквівалента певного поняття. Наприклад, українська лексема «молодята» не має антонімічної відповідності, хоча це поняття є у свідомості її носіїв.

Екзотизми та варваризми також мають функціональну схожість. Екзотизми – це слова та висловлювання, запозичені з інших мов, що відображають концепцію «чужої етнокультури». Варваризми, з іншого боку, складаються з іноземних слів чи виразів, які були повністю інтегровані у мову, але передають риси семантики іншої. Вони можуть зберігати іноземне графічне уявлення на листі і, при проголошенні, можуть наближатися до вимови вихідної мови.

У типологічних дослідженнях мов часто використовують термін «екзотизм». У той час як фонова лексика (безеквівалентна лексика) складається з мовних одиниць, які не мають прямого еквівалента в іншій мові, і чий значення передаються за допомогою фраз або імен, екзотизи належать саме до безеквівалентної лексики, запозиченої з інших мов. Така інтерпретація екзотизмів є більш ефективною; проте важливо прояснити критерії, що відрізняють запозичену безеквівалентну лексику від екзотичної.

Частота використання слова та його класифікація в активному чи пасивному словниковому запасі суттєво впливають на цю відмінність. Наприклад, якщо безеквівалентна лексика запозичена кількома мовами і активно використовується носіями мови, вона може втратити свій екзотичний статус і вийти з вживання, як це видно на прикладі таких термінів, як борщ, вареники та пельмені.

Розглянувши концептуальні основи терміна «безеквівалентна лексика» в лінгвістиці, ми стверджуємо, що безеквівалентна лексика постає як унікальна одиниця, що відбиває національно–культурну спорідненість мови на лексичному рівні, називаючи явища, характерні для цієї культури та не властиві іншим. Безеквівалентна лексика робить внесок у образність тексту, несучи емоційно–експресивний підтекст, пов'язаний з ідеоетнічними компонентами значення. Вона використовується для позначення понять та реалій, яким не вистачає точних лексичних відповідностей у соціокультурних рамках інших мов порівняно з оригіналом.

Специфіку безеквівалентної лексики можна охарактеризувати такими аспектами:

1. Семантика: Безеквівалентна лексика відноситься до національно–маркованої лексики сучасної української мови. У лексичному значенні безеквівалентних одиниць завжди є сема «національне» (етнічне, фольклорне, символічне).

2. **Конотації:** Семантика безеквівалентної лексики поширюється на контекстуальну (семантичне оточення) структуру даної одиниці у тексті, впливаючи на загальний зміст та зміст твору. Безеквівалентна лексика грає вирішальну роль формуванні етнічної картини світу.

3. **Функціонування:** В ієрархії текстового сенсу безеквівалентна лексика часто виступає як домінуючий елемент.

4. **Іншомовні лексичні респонденти:** Наявність безеквівалентної лексики у тексті спонукає читача усвідомити етнокультурну приналежність твору. Таке включення створює особливі умови для сприйняття, дозволяючи тексту функціонувати як явище, що знаходиться на стику двох культур.

2.5. Класифікація видів безеквівалентної лексики

Класифікація типів безеквівалентної лексики необхідна перекладачам для розуміння різноманітних проблем, з якими вони можуть зіткнутися під час виконання точних та ефективних перекладів. Науковці в галузі перекладознавства виокремлюють різні категорії безеквівалентності, кожна з яких відображає специфічні лінгвістичні або культурні відмінності між мовами.

Ентоні Пайм у книзі «Exploring Translation Theories» пропонує своє бачення класифікації безеквівалентної лексики. Він розрізняє лінгвістичну нееквівалентність і прагматичну нееквівалентність.

Лінгвістична нееквівалентність виникає, коли немає прямої відповідності між словами або фразами у вихідній і перекладацькій мовах через відмінності в синтаксисі, морфології або семантиці. Прагматична нееквівалентність, з іншого боку, виникає через відмінності в комунікативних конвенціях, культурних нормах або мовленнєвих актах між мовами. Класифікація Пайма підкреслює важливість урахування як лінгвістичних, так

і культурних чинників під час розгляду безеквівалентної лексики (Рум, А., 2009).

Джеремі Мандей у книжці «Introducing Translation Studies: Theories and Applications» дає вичерпний огляд різних типів безеквівалентної лексики. Він класифікує безеквівалентність на лексичний, граматичний і текстовий рівні.

Лексична нееквівалентність стосується відмінностей у значеннях, конотаціях або використанні слів у різних мовах, наприклад, ідіоматичних виразів або культурно–специфічних термінів.

Граматична нееквівалентність передбачає відмінності в граматичних структурах, як–от час, вид або голос, які можуть потребувати коригування перекладу для збереження зв'язності та ясності. Текстова нееквівалентність стосується відмінностей в організації дискурсу, риторичних прийомах або стилістичних особливостях, які впливають на загальну зв'язність і комунікативну ефективність тексту.

Класифікація Мандея підкреслює багатогранну природу безеквівалентної лексики та необхідність для перекладачів розв'язувати різні лінгвістичні та текстові проблеми у своїх перекладах (Munday, 2009).

2.6 Лінгвістичні та культурні аспекти перекладу

Під час перекладу українською мовою необхідно ретельно враховувати кілька лінгвістичних і культурних аспектів, щоб забезпечити точне та культурно прийнятне відтворення оригінального тексту.

Структура та синтаксис мови: Українська мова має свою унікальну структуру та синтаксис, які можуть відрізнятися від англійської. Перекладачі мають знати про ці відмінності та слідкувати за тим, щоб перекладений текст відповідав граматичним правилам і синтаксису української мови, зберігаючи при цьому оригінальний зміст.

Вибір лексики: В українській лексиці може бути кілька синонімів або виразів для одного поняття, а вибір слів може залежати від регіональних уподобань або культурних нюансів. Перекладачі мають обирати найбільш підходящу лексику, яка ефективно передає сенс у контексті мови перекладу.

Культурні посилання: Культурні посилання відіграють важливу роль у перекладі, оскільки вони часто несуть у собі особливі значення або конотації, які можуть не перекладатися безпосередньо з однієї мови на іншу. Перекладачам необхідно враховувати культурне тло цільової аудиторії та відповідним чином адаптувати культурні посилання, щоб забезпечити доречність і розуміння.

Ідіоми та вирази: Ідіоми та вирази часто використовуються як в англійській, так і в українській мовах, але вони можуть не мати прямих еквівалентів у мові перекладу. Перекладачі мають творчо адаптувати ідіоматичні вирази, щоб передати аналогічний зміст українською мовою, не втрачаючи при цьому оригінальної суті або гумору.

Прагматичні міркування: Прагматичні аспекти, такі як ввічливість, формальність і тон, варіюються в різних мовах і культурах. Перекладачі мають враховувати ці відмінності та коригувати тон і стиль перекладу відповідно до очікувань і норм носіїв української мови.

Літературні прийоми та стиль: Літературні прийоми, як-от метафори, симіли та гра слів, надають тексту багатства та складності. Перекладачам необхідно зберегти стилістичні елементи оригінального тексту, забезпечивши водночас, щоб вони знайшли відгук в українських читачів і викликали аналогічні емоції або образи.

Юридична і технічна термінологія: У таких спеціалізованих галузях, як юриспруденція, медицина або техніка, точний переклад термінології має вирішальне значення для передавання точного змісту та запобігання непорозумінням. Перекладачам може знадобитися провести дослідження і

звернутися до ресурсів з конкретної галузі, щоб знайти відповідні еквіваленти українською мовою.

Етичні аспекти та чутливість: Перекладачі повинні враховувати культурні особливості, табу та цінності під час перекладу матеріалів, які можуть торкатися делікатних тем або спірних питань. Дотримання культурних норм і цінностей необхідне для підтримки цілісності та етичних стандартів перекладу (Л. Р. Пелех, 2016; Штепуляк О.С., 2016; Гончаренко Л. О., 2016; Владислава Демецька).

Вплив культурного контексту на процес перекладу – це багатогранний і складний аспект, який суттєво впливає на результат перекладених творів. Культурні чинники відіграють ключову роль у формуванні як вихідного тексту, так і тексту перекладу, що вимагає від перекладачів тонкого підходу для ефективного передання смислу в різних культурних ландшафтах.

Одним з основних способів впливу культурного контексту на переклад є специфічні культурні вирази та відсилання, закладені у вихідному тексті. Це можуть бути ідіоматичні вирази, культурні нюанси та посилання на історичні або соціальні події, характерні тільки для даної культури. Переклад таких елементів вимагає не тільки володіння мовою, а й глибокого розуміння пов'язаного з ними культурного підтексту. Без такого розуміння перекладач може ненавмисно спотворити або неправильно витлумачити передбачуваний зміст, що призведе до втрати автентичності цільового тексту.

Ба більше, культурні відмінності в естетичних уподобаннях і літературних умовностях можуть створювати значні труднощі для перекладачів. У різних культурах можуть бути свої стилістичні вподобання, структури оповіді та риторичні прийоми, які визначають форму і зміст літературних творів. Під час перекладу між культурами перекладачі мають ретельно враховувати ці відмінності, щоб перекладений текст знайшов відгук

у цільової аудиторії, зберігши при цьому вірність художньому задуму автора оригіналу.

2.6.1 Вплив культурного контексту на процес перекладу

Крім того, на рішення щодо перекладу можуть впливати політичні та етичні міркування в рамках того чи іншого культурного контексту. Певні теми або сюжети можуть бути чутливими або табуйованими в одній культурі, але прийнятними або навіть такими, що їх вихваляють в іншій. Перекладачі повинні враховувати ці культурні особливості з тактом і дипломатією, роблячи стратегічний вибір, щоб адаптувати текст, зберігаючи його цілісність і задуманий сенс.

Крім того, на процес перекладу може впливати історичний і часовий контекст як вихідної, так і цільової культур. Літературні твори, створені в різні історичні періоди, можуть відображати різні мовні норми, суспільні цінності та культурні особливості. Перекладачі повинні враховувати ці відмінності та застосовувати підхід, що дає змогу збалансувати вірність оригінальному тексту з читабельністю та актуальністю для сучасної аудиторії (Н.М. Кальниченко, З.В. Зарубіна, 2006).

Перекладачі повинні володіти не тільки лінгвістичними знаннями, а й культурною компетентністю, чуйністю та адаптивністю, щоб орієнтуватися в різноманітних культурних ландшафтах, які трапляються в їхній роботі. Розуміючи культурний контекст вихідного та цільового текстів і взаємодіючи з ним, перекладачі можуть долати мовні та культурні розриви, сприяючи глибшому міжкультурному розумінню та сприйняттю літератури.

2.6.2 Особливості адаптації лексики в українському контексті

Лексична адаптація – це процес, під час якого мова інтегрує іноземні слова до свого лексикону, пристосовуючи їх до своїх фонологічних, морфологічних і семантичних особливостей. В українському контексті на лексичну адаптацію впливають історичні, культурні та мовні чинники.

Різноманітність перекладацьких стратегій:

Ці стратегії включають еквівалентний переклад, адаптивне перекодування, калькування і транскрипцію. Кожна стратегія застосовується з урахуванням специфічних лінгвістичних і культурних нюансів, притаманних обом мовам.

Поширеність еквівалентного перекладу: Еквівалентний переклад є основною стратегією лексичної адаптації, що становить значну частину перекладених термінів. Ця стратегія спрямована на підтримання семантичної еквівалентності між вихідною та цільовою мовами, забезпечуючи чітке передання мовних понять без зміни їхнього сенсу.

Адаптивне транскодування як стратегічний інструмент:

Адаптивне транскодування, ще одна поширена стратегія, передбачає транслітерацію англійських термінів українською мовою з використанням адаптованих фонетичних або орфографічних уявлень. Такий підхід полегшує інтеграцію іншомовних понять у систему української мови, зберігаючи певною мірою їхню оригінальну форму.

2.6.3. Важливість калькування

Калькування, або дослівний переклад, вважається цінним прийомом лексичної адаптації. Безпосередньо перекладаючи англійські терміни українською мовою, калькування дає змогу впровадити іноземні мовні структури та вирази в мову перекладу. Однак ретельне врахування мовних

норм і конвенцій необхідне для забезпечення точного й осмисленого перекладу.

Транскрипція для фонетичної репрезентації: Транскрипція слугує найважливішим інструментом для передавання фонетичних особливостей англійської мови українською. Фонетична транскрипція англійських термінів дає змогу носіям української мови краще розуміти й артикулювати іноземні звуки, сприяючи ефективному поширенню лінгвістичних знань через мовні бар'єри.

2.6.4. Культурна та лінгвістична чутливість

Упродовж усього аналізу підкреслюється важливість культурної та мовної чутливості під час лексичної адаптації. Перекладачі мають враховувати культурні відмінності та мовні особливості, щоб створювати точні та контекстуально релевантні переклади, які знаходять відгук у носіїв української мови.

2.6.5. Стратегічне застосування методів адаптації

Варто наголосити на стратегічному застосуванні методів адаптації під час перекладу англійської лінгвістичної термінології українською мовою. Незважаючи на те що кожна стратегія має певні переваги, їхнє ефективне використання залежить від конкретного мовного контексту та комунікативних цілей процесу перекладу (Гаврилюк, Н., 2022).

2.7 Застосування лексичних трансформацій

Застосування лексичних трансформацій необхідне при перекладі, особливо під час роботи з безеквівалентними словами та словосполученнями. Нееквівалентність виникає, коли термін або вираз у вихідній мові немає прямого аналога у мові перекладу, що вимагає застосування різних стратегій для ефективною передачі змісту.

Переклад – це не просто лінгвістична задача; він включає навігацію по культурних нюансах сенсу і контексту. Наприклад, англійські ідіоматичні вирази часто містять фрази, які не можуть бути переведені безпосередньо іншими мовами, що вимагає від перекладачів пошуку інноваційних способів зберегти оригінальний зміст, адаптуючись до культурного контексту мови перекладу. Ця складність простежується у роботах відомих теоретиків перекладу, які наголошують на важливості обліку культурних особливостей при перекладі.

У «Translation, Power, Subversion» Баснетт підкреслює складний взаємозв'язок між мовою, культурою та динамікою влади у перекладі. Вона підкреслює, що переклад — це не просто лінгвістичний процес, а культурний акт, який включає управління тонкощами сенсу і контексту. Зіткнувшись із нееквівалентними словами, перекладачі часто повинні використовувати лексичні перетворення, такі як кальки, адаптації або описові переклади, щоб гарантувати збереження культурного та контекстного значення. (Susan Bassnett's, 1996)

Венуті в «The Translator's Invisibility» докладніше розглядає стратегії, що використовуються перекладачами при зіткненні з нееквівалентною лексикою. Він стверджує, що перекладачі часто приймають стратегію одомашнення, яка спрямована на те, щоб зробити текст більш доступним для цільової аудиторії шляхом коригування чи перетворення лексичних одиниць.

Цей підхід може містити заміну нееквівалентних слів на культурно знайомі терміни, тим самим змушуючи текст більше резонувати з цільовою аудиторією. (Lawrence Venuti, 1995)

2.7.1. Типи лексичних трансформацій

Калька передбачає дослівний переклад компонентів терміна із збереженням його структури. Наприклад, термін «skyscraper» може бути перекладений безпосередньо іншою мовою зі збереженням її значення в культурі перекладу. Аналогічно, «hot cross bun» можна пояснити як «солодка булочка з прянощами, відзначена хрестом», що забезпечить ясніший переклад для аудиторії.

Цей метод часто застосовується, коли прямого еквівалента не існує. Наприклад, при перекладі терміна «sushi» перекладач може описати його як «японський рис, политий оцтом, який подається з різними інгредієнтами, такими як морепродукти та овочі», що забезпечить чітке розуміння концепції.

Адаптація потрібна у випадках, коли культурний зсув потрібний, перекладачі можуть замінити нееквівалентний термін поняттям, яке знаходить відгук у культурі перекладу. Наприклад, англійське слово «vitality» можна перекласти як «внутрішня енергія» (внутрішня енергія) українською, змістивши акцент із загального відчуття бадьорості на конкретне поняття внутрішньої енергії. Інший приклад – фраза «the display a vitality missing in the every other area of their lives», яка українською мовою може перекладатися як «Вони демонструють внутрішню енергію», яка відсутня у всіх інших сферах їхньої життя», зберігаючи суть, але змінюючи нюанс.

Експлікація передбачає додавання інформації для уточнення сенсу. При перекладі ідіоматичних виразів або фраз, які не мають прямих еквівалентів, перекладач може надати перевагу експлікувати термін, надаючи додатковий контекст. Наприклад, англійську фразу «The truth is the truth, regardless how

nasty it may taste» можна перекласти як «Істина є істина, незалежно від того, наскільки вона неприємна», що зберігає оригінальний зміст, але може бути позбавлено нюансів англійського виразу «how nasty» it may taste», яке має на увазі більш суб'єктивний досвід.

2.7.2. Використання граматичних трансформацій

Граматичні перетворення є важливими інструментами перекладу при зіткненні з нееквівалентними словами та фразами. Ці перетворення дозволяють перекладачам коригувати граматичні структури між мовами, щоб зберегти значення, тон та швидкість. Різні вчені, включаючи Соню Коліну, Енн Шьольдагер, Лоуренса Венути та Сьюзан Басснетт, пропонують важливі погляди на те, як граматичні перетворення функціонують у практиці перекладу.

2.7.3. Граматичні перетворення у перекладі

У своїй роботі «Fundamentals Of Translation» Соня Коліна наголошує, що граматичні перетворення часто необхідні через структурні відмінності між вихідною та цільовою мовами. Коліна виділяє кілька ключових перетворень, таких як додавання, пропуск та заміна, для обробки невідповідностей у порядку слів, часу та системах узгодження. Наприклад, при перекладі між мовами з різними синтаксичними структурами (наприклад, англійською та іспанською) перекладачам може знадобитися змінити порядок речень або час, щоб точно передати вихідне значення. (Sonia Colina, 2015)

Енн Шьольдагер у своїй роботі «Translation Theories Explained» наголошує на важливості розуміння як граматичних норм вихідної мови, так і цільової мови для ефективного застосування перетворень. Вона обговорює транспозицію, коли частини мови змінюються без зміни значення. Наприклад,

прикметник у вихідній мові може стати іменником у цільовій мові. Це дозволяє перекладачам створювати природні ідіоматичні вирази, зберігаючи основне значення. (Anne Schjoldager, 2008).

2.7.4. Граматичні перетворення на морфологічному рівні

Граматичні перетворення на морфологічному рівні часто включають заміну, коли граматична одиниця у вихідній мові перетворюється на іншу граматичну одиницю в цільовій мові, яка несе нове граматичне значення. Декілька типів граматичних заміни зазвичай зустрічаються у практиці перекладу, і ми розглянемо найчастіші їх докладніше.

Однією з найпоширеніших морфологічних трансформацій є заміна частин мови. Як пояснюється, такі заміни є результатом відмінностей у слововжитку та нормах поєднання між англійською та українською мовами або відсутності відповідної частини мови у цільовій мові.

Простим прикладом такого типу заміни є заміна займенника або власного імені у вихідній мові відповідним перекладом або, навпаки, заміна займенника власним ім'ям. Це коригування виконується на основі ширшого контексту. Примітно, що у перекладі часто зустрічається і зворотна заміна, коли власне ім'я замінюється займенником.

Однією з особливих проблем при перекладі з української на англійську є заміна дієслів дієслівними іменниками і навпаки. Наприклад, в англійській іменники, утворені за допомогою суфікса «-er», часто використовуються не тільки для позначення професій, але й для інших непрофесійних видів діяльності. У таких випадках в українських перекладах зазвичай використовуються дієслова замість іменників. Це підкреслює ширшу тенденцію, коли дієслова замінюються іменниками та навпаки, залежно від мовних норм цільової мови.

В українській мові іменники, утворені від географічних назв, часто замінюються їх англійськими еквівалентами, і такі заміни часто зустрічаються і в прикметниках, особливо в порівняльних конструкціях, що позначають збільшений чи зменшений розмір чи ступінь. Українська мова має тенденцію до субстантивації чи об'єктивації дій та процесів, що призводить до більш частого використання дієслівних іменників як суб'єктів, об'єктів чи доповнень. Навпаки, російська мова демонструє слабкішу тенденцію до об'єктивації, що призводить до менш частого використання дієслівних форм. Переклад між цими мовами часто потребує перетворень для адаптації цих відмінностей.

Крім того, українська мова зазвичай використовує конструкції, що складаються з дієслівного іменника як підмета, що вказує на поточний процес, та іншого іменника, що представляє суб'єкт чи об'єкт цього процесу. Проте посібники з англійського стилю не заохочують використання абстрактних іменників як підлеглих, що вимагає перетворення під час перекладу, коли дієслівний іменник у позиції підмета замінюється більш конкретним іменником.

Одним із методів перекладу, який полегшує це зрушення, є розширення скороченого присудка. Скорочений присудок відноситься до фрази, в якій присудок виражено через іменник, причастя або герундій, але функціонує як дієслово. Цей метод включає розширення таких фраз у повні речення, в яких іменник діє дієслівним або номінальним присудком, а конкретний суб'єкт визначається на основі контекстних підказок. Таке перетворення підвищує ясність і відповідає граматичним нормам цільової мови.

Коли дієслівний іменник у вихідному тексті відноситься до об'єкта, перекладач повинен вивести конкретного агента з більш широкого контексту. У конструкціях, де дієслівний іменник функціонує як об'єкт, саме іменник може мати пріоритет, і дієслівний іменник часто може бути опущено під час перекладу. Ця трансформація поширена, коли іменник утворено від дієслів, які

не мають конкретного значення без відповідних їм об'єктів, наприклад, у таких фразах, як «надавати допомогу», «вигравати перемогу», «завдавати шкоди», «надавати послугу» або «надавати крадіжку». Ці іменники утворюють фразеологічні одиниці, де конкретне значення має сам об'єкт. Аналогічно, іменники також можуть походити від дієслів із загальним значенням дії, наприклад, «організація екскурсій (лекцій, заходів)», «досягнення незалежності (результатів)», «скликання конференції (зустрічі)», «реалізація планів (програм)», «підписання угоди», «видача позики (кредиту, незалежності)», «виникнення небезпеки (війни)» чи «створення баз (зон)».

Крім того, українські дієслівні іменники часто виконують функції інших елементів речення, таких як додатки, модифікатори та доповнення. Хоча дієслівні іменники також поширені в англійській мові, інші мовні форми, такі як інфінітиви, дієприкметники, герундії та прикметники, часто переважні при описі дій або процесів.

Дієслівні іменники, які виконують функції об'єктів в українській мові, іноді можна перекласти англійською за допомогою інфінітиву або герундію. Особиста форма дієслова у вихідній мові також може бути перекладена як причастя в англійській мові, що може змінити синтаксичну структуру речення.

Очевидно, що при використанні граматичних заміन під час перекладу перекладачеві часто необхідно перебудувати речення, змінюючи його синтаксичну структуру як частину процесу. Це демонструє постійну взаємодію між синтаксичними та морфологічними перетвореннями. Інше поширене граматичне перетворення включає зміну кількості іменників. І англійська, і українська мови мають форми однини та множини, і, як правило, іменники зберігають свою кількість від вихідного тексту до перекладу. Однак винятки виникають, коли англійська іменник в однині перекладається в українське множина (наприклад, «money,» «ink») або коли англійська іменник у множині відповідає українській формі однини (наприклад, «struggles,»

«outskirts»). У деяких випадках зміна кількості при перекладі також може бути інструментом створення певної оказіональної еквівалентності.

Як зазначалося, в українській мові, на відміну від англійської, є категорія граматичного вигляду. Хоча англійська мова втратила цю особливість, вона розвинула безліч граматичних часових форм. Отже, переклад з української на англійську часто потребує зміни часу дієслів. Наприклад, український минулий час у досконалому вигляді найчастіше перекладається в англійській простий минулий або теперішній досконалий час.

2.7.5. Граматичні перетворення на синтаксичному рівні

Одним із найпоширеніших синтаксичних перетворень при перекладі є синтаксична асиміляція, яка часто називається буквальним перекладом. Цей тип «нульової» трансформації відбувається, коли синтаксичні структури вихідної та цільової мов близькі, що дозволяє здійснювати прямий переклад.

Проте, як зазначалося, такі випадки практично рідкісні.

Іншим ключовим синтаксичним перетворенням є перестановка, яка передбачає перестановку мовних елементів перекладеному тексті проти оригіналом. До таких елементів відносяться слова, фрази, головні та підлеглі речення і навіть цілі речення. В усному перекладі перестановки зустрічаються досить часто, але зазвичай поєднуються з іншими граматичними замінами.

Використання перетворень, таких як заміна членів речення, призводить до розбудови синтаксичної структури. Наприклад, заміна іменника дієсловом може також включати зміну описового елемента на обставину. Значніша реструктуризація відбувається, коли змінюються основні члени речення, що особливо підлягає. Це часто необхідно, оскільки в англійській мові часто виконує функції, що виходять за рамки позначення суб'єкта дії, — воно може також представляти об'єкт дії. У разі підлягає замінюється доповненням.

При вказівці часу підлягає може бути замінено обставиною часу; для просторових позначень підлягає може бути замінено обставиною місця.

Аналогічно, причин або причин підлягає замінюється обставиною причини.

При перекладі з української мови перекладач має бути гнучким з порядком слів, бути готовим змінювати іменники на дієслова і навпаки, перетворювати активні конструкції на пасивні, опускати деякі слова, змінювати структуру речень та вводити безособові конструкції, коли це необхідно.

Перехід від зворотного порядку до прямого — ще одна поширена синтаксична трансформація при перекладі. При перекладі з української на англійську, особливо при усному перекладі, часто виникають труднощі через поширеність зворотного порядку слів українською мовою. У таких випадках перекладач часто вдається переходити від зворотного порядку слів до прямого. Така трансформація особливо необхідна при перекладі з синтетичних мов, таких як українська, на аналітичні мови, такі як англійська.

Зворотний порядок слів є відмінністю українських текстів, тоді як в англійській мові він використовується набагато рідше. Це потребує різних перекладацьких трансформацій, які потребують глибшого розуміння комунікативної структури висловлювання. Серед граматичних трансформацій на синтаксичному рівні важливу роль грає членування речення. Мовні відмінності також виявляються різною мірою дискретності опису ситуацій. Ситуація, яка може бути описана однією рисою в одній мові, може вимагати двох або більше рис в іншій мові.

Англійська мова, як правило, використовує більш лаконічні способи вираження думок порівняно з українською, яка часто потребує більш докладних описів. Ця різниця може призвести до розширення текстів, що перекладаються. Таким чином, поділ речення — це метод перекладу, при

якому синтаксична структура однієї речення вихідною мовою перетворюється на дві або більше предикативних структур цільовою мовою. Це є результатом структурних і типологічних відмінностей між вихідним і цільовим мовами.

Поділ речення може призвести до перетворення простого речення вихідною мовою на складне речення цільовою мовою або навпаки, коли складні синтаксичні конструкції замінюються більш простими. У деяких випадках одне складне речення вихідною мовою може бути поділене на два або більше простих речення цільовою мовою.

Навпаки, метод об'єднання речень має на увазі заміну складного речення на вихідній мові більш простою цільовою мовою або об'єднання двох або більш простих речень в одне. Цей метод зазвичай використовується для адаптації до різних синтаксичним або стилістичним традиціям між мовами.

На додаток до раніше згаданих типів перетворень існує особлива категорія, відома як невмотивовані перетворення. Ці перетворення часто вважаються помилками перекладу, оскільки вони певною мірою спотворюють зміст вихідного тексту. Немотивовані перетворення підривають цілісність перекладу, змінюючи його зміст, що є найціннішим аспектом. Насправді ці помилки частіше зустрічаються при усному перекладі, ніж при письмовому перекладі.

Адаптація до культурних та мовних контекстів

«The Translator's Invisibility» Лоуренса Венути зачіпає концепцію невидимості при перекладі, яка стосується того, як граматичні перетворення можуть використовуватися для того, щоб текст виглядав так, ніби він спочатку був написаний цільовою мовою. Він виступає за «одомашнення» — стратегію, яка включає адаптацію граматичних структур для відповідності культурним і мовним нормам цільової аудиторії. У випадках нееквівалентності це може включати значні граматичні зрушення, щоб гарантувати, що текст залишиться

плавним і культурно релевантним, наприклад зміна пасивних конструкцій на активні при переході з таких мов, як японська, англійською (Venuti, 1995).

Аналогічно Сьюзан Баснетт у своїй роботі «Translation, power, subversion» підкреслює, що граматичні перетворення стосуються не лише мовної механіки, а й динаміки влади. Вона стверджує, що перетворення граматичних структур це спосіб узгодження значення через культурні кордони. Наприклад, у мовах, де рід граматично відзначений, переклад нееквівалентних фраз може включати зміну гендерних форм для відображення соціальних чи культурних нюансів у цільовій мові. Баснетт зазначає, що такі перетворення відіграють вирішальну роль у забезпеченні того, щоб переклади не просто копіювали структури, а й передавали культурне та контекстне значення (Bassnett, 1996).

2.7.6. Типи граматичних перетворень

У цих роботах послідовно виділяються кілька ключових типів граматичних перетворень:

1. Транспозиція: зміна граматичної категорії слова без зміни його значення, наприклад, перетворення прикметника на іменник або зміна часів дієслова.

– Приклад: «important decision» англійською можна перекласти як «una decisi6n de importancia» (важливе рішення) іспанською.

– Шьольдагер наголошує на цьому як основний прийом для забезпечення граматичного потоку цільового тексту.

2. Модуляція: зміна точки зору або перспективи тексту для кращої відповідності структурі та культурі цільової мови. Він стверджує, що це ключ до того, щоб переклади виглядали максимально безшовними, особливо для нееквівалентних фраз, які не перекладаються безпосередньо.

3. Компенсація: коли граматична особливість не може бути передана безпосередньо, перекладач може її компенсувати, додавши еквівалентне значення в іншому місці тексту. Коліна зазначає, що це особливо поширене при роботі з мовами, що мають граматичні структури, що сильно відрізняються, наприклад, використання артиклів в англійській мові в порівнянні з їх відсутністю в українській.

4. Еквівалентність: пошук еквівалентного вираження у цільовій мові, навіть якщо граматична структура має бути суттєво змінена. Баснет підкреслює, що це необхідно для збереження комунікативної функції тексту.

Граматичні перетворення мають вирішальне значення для роботи з нееквівалентними словами та фразами під час перекладу. Вони дозволяють перекладачеві долати структурні та культурні розриви між мовами, гарантуючи, що кінцевий текст буде зв'язковим, природним та вірним вихідному значенню. Спираючись на ідеї Коліни, Шолдагера, Венути та Баснетта, стає зрозуміло, що успішний переклад залежить не тільки від лінгвістичної точності, а й від здатності перекладача адаптувати граматику таким чином, щоб вона відповідала мовним та культурним очікуванням цільової аудиторії.

ВИСНОВОК ДО 2 РОЗДІЛУ

У складному ландшафті перекладу, особливо під час роботи з нееквівалентною лексикою, стратегії адаптації та граматичних перетворень стають життєво важливими інструментами для перекладачів. Тонкі відмінності між мовами наголошують на необхідності контекстуальної поінформованості, культурної чутливості та лінгвістичної майстерності.

За допомогою адаптації перекладачі можуть ефективно долати культурні розриви, замінюючи незнайомі терміни концепціями, які знаходять відгук у цільовій культурі. Цей процес як зберігає суть вихідного тексту, так й збагачує

досвід читача, надаючи відповідні культурні контексти. Розглянуті приклади ілюструють, як, здавалося б, незначні зміни у термінології можуть суттєво вплинути на зміст та емоційний резонанс, наголошуючи на важливості ретельного відбору в процесі перекладу.

Грамматичні перетворення ще більше підвищують здатність перекладача передавати зміст через мовні межі. Використовуючи такі методи, як транспозиція, модуляція, компенсація та еквівалентність, перекладачі можуть долати структурні невідповідності, зберігаючи цілісність та потік тексту. Така гнучкість необхідна для забезпечення того, щоб переклади були не просто буквальними, а й зв'язковими та цікавими для цільової аудиторії.

Зрештою, переклад нееквівалентної лексики – це не просто вправа у лінгвістичній заміні; це акт міжкультурної комунікації, що вимагає глибокого розуміння як вихідного, і цільового мов. Як підкреслюють вчені в цій галузі, успішний переклад залежить не тільки від лінгвістичної точності, а й від здатності перекладача адаптувати та трансформувати мову способами, які резонують із різними культурними контекстами. Ця динамічна взаємодія між мовою та культурою збагачує процес перекладу, сприяючи глибшим зв'язкам між читачами та текстами, з якими вони взаємодіють.

У все більш глобалізованому світі роль літературного перекладу стає все більш важливою, виступаючи як міст, що сприяє розумінню та оцінці через мовні та культурні відмінності. Результати цього дослідження наголошують на важливості вдумливих, що враховують контекст методів перекладу для сприяння постійному діалогу між культурами та збагаченню літературних традицій.

РОЗДІЛ 3

3.1. ЗБЕРЕЖЕННЯ ОРИГІНАЛЬНОЇ ФОРМИ РЕАЛІЙ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ

Збереження оригінальної форми реалій під час перекладу має вирішальне значення для підтримання культурної значущості та самобутності. Реалії часто втілюють особливі культурні, історичні або соціальні смисли, які нелегко передати іншою мовою. У цьому розділі на різних прикладах розглядається важливість збереження цих форм, ілюструються проблеми та стратегії, пов'язані з цим процесом.

3.1.1. Важливість оригінальної форми

Оригінальна форма реалії несе в собі унікальні культурні конотації та асоціації, які можуть бути втрачені під час перекладу або адаптації. Наприклад, —Chalfenism|| (с. 15) являє собою особливий спосіб мислення та цінності сім'ї Чалфен, що відображають їхній інтелектуалізм і раціональність. Специфічний контекст цього вигаданого терміна ускладнює його прямий переклад, оскільки його значення глибоко пов'язане з культурним контекстом персонажів.

Аналогічно, «Pacinodeiros|| (с. 90) – це неологізм, що об'єднує імена Аль Пачіно та Роберта Де Ніро, який символізує певний архетип мужності. При буквальному перекладі культурний сенс може бути ослаблений, оскільки зв'язок між акторами й уособлюваною ними мужністю буде втрачено.

3.1.2 Приклади збереження в перекладі

Збереження оригінальної форми може бути особливо ефективним, коли йдеться про культурно специфічні терміни та імена. Наприклад, —Irie|| (с. 33), термін з ямайської мови патуа, що означає —все добре|| або «круто», несе в собі унікальну культурну вагу, яка виходить за рамки його буквального

перекладу. Крім того, його використання як імені персонажа додає ще один шар значущості, роблячи прямий переклад складним.

Інший приклад – «Mangal Pandel» (с. 99), історична постать, що символізує колоніальне повстання.

Щоб точно передати культурний вплив цього посилання, у перекладі потрібні були б докладні пояснення. Зберігаючи оригінальне ім'я, перекладач може допомогти зберегти культурний контекст і значення персонажа.

Ба більше, такі терміни, як —Raggastanil (с. 90), вигаданий гібридний термін, що об'єднує ямайську музику («рагга») і південноазіатську етнічну приналежність («—стані»), являють собою складну культурну ідентичність.

Унікальна конотація терміна може бути неефективно передана, тому для передачі його багатогранного значення необхідно використовувати описовий підхід.

3.1.3. Проблеми збереження

Хоча збереження оригінальної форми дуже важливе, воно може бути пов'язане зі значними труднощами. Наприклад, фраза «Goodwill-to-all-men» (с. 120) при прямому перекладі може втратити свій іронічний тон. Аналогічно, метафора —Daddy-long-legs for fathers» (с. 150) створює образ, який може не знайти такого ж відгуку в інших культурах, що ускладнює пошук еквівалентного виразу.

Інший приклад – термін «Satyagraha» (с. 400), який має глибоке філософське та історичне значення як термін, введений Махатмою Ганді.

Крім того, розмовні терміни, такі як «headfuck» (с. 150), передають специфічні культурні нюанси, які можуть бути втрачені при перекладі. Цей британський сленговий термін передає плутанину або почуття, що переповнюють таким чином, що може не мати прямого аналога в інших мовах.

Одним із яскравих прикладів є термін «Future Mouse», який з'являється у фразі «The Future Mouse would die while on display.» Дещо зменшений в українському перекладі, де він розглядається швидше як простий ярлик. Цей приклад підкреслює, як ігровий характер терміна може бути втрачено, впливаючи на загальний тон розповіді. Аналогічним чином, емоційні висловлювання часто страждають під час перекладу. Наприклад, англійська фраза «He feel his cheeks flush with the warm heat of Chalfenist revelation,» перекладається українською як тоді як використання в українській версії «теплим» (heat) може не повністю передавати те саме привабливе почуття, що призводить до менш емоційної реакції.

Фраза «It has been the century of the great immigrant experiment» перекладається як «Це було століття великого еміграційного експерименту». Англійський вислів містить у собі значний історичний контекст, тоді як український переклад читається буквально, не маючи нюанси культурного змішання та ідентичності, які передає оригінал. Інший приклад можна спостерігати у вираженні емоційних станів. Англійська фраза «Clara quiet mourned the warmer touch she had waited for thes nineteen years,» перекладається як «Клара тихо сумувала за теплом, яке вона чекала ці дев'ятнадцять років.» Англійське «mourned» має на увазі глибоку емоційну втрату, тоді як «сумувала» в українському втрачає інтенсивність скорботи, підкреслюючи, як емоційна вага може зміщуватися при перекладі.

З точки зору екзистенційних роздумів, фраза «What home? thought Archie.» стає «Який дім? подумавши Арчіл. Англійська версія несе тон глибшого екзистенційного запитання, у той час як українська зберігає основне значення без такого рівня інтроспекції, ілюструючи, як можуть бути втрачені тонкі нюанси.

3.2. Контекстуальна поінформованість у тимчасових посиланнях

У перекладі спроби самогубства Арчі Джонса фраза «Archie Jones attempted suicide on New Year's morning 1975» перекладається як «Арчі Джонс спробував покінчити життя самогубством вранці 1 січня 1975 року». В українській версії дата вказана як «1 січня», що робить акцент на точному дні, а не на двозначному «новорічному ранку». Таке зміщення акценту як зберігає фактичну інформацію, так й підкреслює культурний контекст, що оточує святкування Нового року, цим посилюючи емоційний вплив розповіді.

3.3. Метафорична мова та емоційний нюанс

Метафори особливо чутливі до культурної інтерпретації. Наприклад, фраза «Archie's marriage felt like buying a pair of shoes... taking them home and finding they don't fit» перекладається як «Шлюб Арчі був схожий на той випадок, коли купуєш у крамниці пару взуття, а вдома розумієш, що воно тобі не підходить». Тут український переклад зберігає метафору, але додає акценту на момент реалізації за допомогою «вдома розумієш», що тонко зміщує акцент на особисте переживання розчарування. Таке збереження метафоричної форми збагачує переклад, приводячи його у відповідність до культурних очікувань та емоційного розуміння читача.

3.3.1 Передача складних емоційних станів

Під час обговорення тяжкості життя англійська фраза «Life was an massive rucksack so impossably heavy» перекладається як «Життя було настільки тяжким, як неможливо важкий рюкзак...». Метафора залишається недоторканою, але в українському перекладі використовується «неможливо важкий», якому може бракувати ідіоматичної плинності оригіналу. Таке

збереження образів дозволяє читачам вловити тяжкість емоційного досвіду, навіть якщо формулювання трохи менш ідіоматичне.

3.3.2. Роль гумору та іронії

При перекладі гумору чи іронії нюанси можуть бути особливо складними для збереження. Твердження «And suicide can't be put on a list of Things to Do» стає «Самогубство не можна записати до списку завдань на день». В українській версії використовується «список завдань на день», що передає більш практичний тон, змінюючи неформальний, гумористичний підтекст оригіналу. Такі зрушення можуть вплинути на те, як читач сприймає спосіб мислення персонажа та загальний тон оповіді.

3.3.3. Культурні імплікації в описах життєвої сили

При описі життєвої сили англійська фраза «The display a vitality missing in the every other area of their lives» перекладається як «Вони демонструють внутрішню енергію, яка відсутня у всіх інших сферах їхнього життя». Термін «vitality» перекладається як «внутрішня енергія» (внутрішня енергія), що зміщує акцент із загального почуття жвавості на конкретне поняття внутрішньої енергії. Ця зміна наголошує на культурному контексті та цінностях, пов'язаних із життєвою силою українською мовою, тим самим зберігаючи вихідне повідомлення, адаптуючи його для резонування з місцевими читачами.

3.4 Застосування лексичних трансформацій

Процес перекладу нееквівалентної лексики часто включає використання різних лексичних перетворень, які допомагають передати нюанси значень та культурні конотації термінів, які не мають прямих еквівалентів у цільовій мові. Нижче наведено приклади з —White Teetl, що ілюструють, як різні лексичні перетворення можуть ефективно застосовуватися до унікальних термінів, забезпечуючи збереження їхнього контекстуального значення.

Калькування: цей метод передбачає дослівне переклад компонентів терміна. Наприклад, термін «Chalfenism» втілює особливий спосіб мислення та цінності сім'ї Chalfen, представляючи їхній інтелектуалізм і раціональність. Потенційна калька може використовуватися для прямої передачі його значення іншою мовою шляхом розбиття його на компоненти, які зберігають його структурну цілісність, наприклад, «філософія сім'ї Chalfen» або подібний вираз.

Коли стикаєшся з термінами, у яких немає прямих еквівалентів, описовий переклад дає рішення. Неологізм «Racinodeniros», який поєднує імена акторів Аль Пачіно та Роберта Де Ніро, несе у собі значні культурні конотації, пов'язані з мужністю. Перекладач може описати його як «термін, що представляє архетип мужності, пов'язаний із двома культовими акторами», щоб гарантувати, що аудиторія вловить передбачуване значення, контекст та культурне значення вихідного терміна.

Адаптація вживається випадках, коли необхідне повне культурне зрушення, адаптація стає життєво важливою. Термін «Raggastani», вигаданий гібрид, що позначає культурну групу, яка змішує ямайську музику з південноазіатською ідентичністю, може знадобитися замінити на культурно—релевантний еквівалент, який знаходить відгук у цільовій аудиторії. Наприклад, перекладач може адаптувати цей термін до «злиття карибської та

південноазійської культур», тим самим зберігаючи емоційну та культурну вагу вихідного терміну, роблячи його релевантним новому контексту.

Експліcitaція передбачає додавання інформації для прояснення сенсу, особливо для ідіоматичних виразів або культурно–специфічних посилань. Фраза —Goodwill-to-all-men‖ може бути пояснена, щоб підкреслити її нюансоване і злегка іронічне використання в оповіданні. Перекладач може представити її як «вираз, що відображає почуття миру і доброї волі, хоч і з відтінком іронії», тим самим надаючи додатковий контекст для забезпечення розуміння серед читачів, незнайомих із культурними нюансами вихідного тексту.

На додаток до вищенаведених класифікацій, кілька конкретних прикладів White Teeth підкреслюють проблеми та міркування, пов'язані з перекладом нееквівалентної лексики:

«Irie»: термін з ямайського патуа, що означає «все добре», який при перекладі вимагає контексту для відображення його культурного значення. Описовий переклад може прояснити його використання як позитивного затвердження та імені персонажа, тим самим збагачуючи значення для читача.

«Satyagraha»: термін, придуманий Махатмою Ганді, його культурна та філософська вага ускладнює його прямий переклад. Перекладач може вибрати експлікацію, надавши значення як «істина та твердість», а також короткий історичний контекст, щоб наголосити на його значущості.

«Daddy-long-legs for fathers»: ця метафора підкреслює роз'єднаність між батьками та їхніми дітьми. Перекладачеві може знадобитися адаптувати або пояснити цю метафору, щоб зберегти її вплив, потенційно пояснивши її як «метафору для батьків, які фізично присутні, але емоційно далекі».

«Fathersons»: неологізм, що поєднує «батьків» та «синів», він символізує зв'язки поколінь. Творчий переклад може зберегти складову

структуру, водночас запроваджуючи еквівалентний термін, який передає схожі сімейні стосунки цільової мови.

«Straight–straight hair»: повторення в цьому терміні підкреслює ідеалізовану рису. Перекладач може вирішити пояснити це як «волосся, яке виключно пряме», гарантуючи, що акцент на ідеалізації залишиться чітким.

«Hair that is tossable, flickable»: цей грайливий опис використовує ряд суфіксів «–able», які посилюють образність. Перекладачі можуть зіткнутися з труднощами у підтримці цього грайливого тону і, можливо, їм доведеться адаптувати фразу, щоб передати схожу безтурботність, наприклад, «волосся, яке можна кидати і струшувати без зусиль».

—P–Funk back in Pakistan!»: тут P–Funk відсилає до жанру музики, пов'язаного з афроамериканською культурою, у парі з Pakistani, щоб підкреслити гібридну ідентичність. Одночасний переклад музичних та етнічних посилань буде складним, що потребує або адаптації, або експліцитації, щоб чітко передати обидві культурні ідентичності.

«Spunk»: хоча зазвичай означає мужність чи дух, цей термін у певному контексті може нести додаткові конотації. Перекладачеві може знадобитися пояснити цей термін, щоб передати як його загальне значення, так і його конкретні наслідки в оповіданні, гарантуючи, що читачі зрозуміють багатозаровий контекст.

«Hoover tube»: посилаючись на пилосос, ця метонімія, заснована на бренді, може бути нелегко перекласти мовами без тієї ж асоціації. Описовий переклад може прояснити його як «пилосос», надаючи контекст читачам, незнайомих з брендом.

«Pickney»: термін, який використовується в карибській англійській для «дитини» чи «молодої людини», у нього може не бути точного аналога в українській мові. Перекладач може вибрати експлікацію, уточнивши його як

термін, що використовується з любов'ю для дітей, щоб передати його неформальний тон.

3.5. Використання граматичних трансформацій

У перекладацьких дослідженнях, особливо під час роботи з нееквівалентною лексикою, застосування граматичних перетворень необхідне точної передачі сенсу із збереженням вихідного тону і культурного контексту.

1. Транспозиція

Транспозиція передбачає зміну граматичної категорії слова без зміни його основного значення, що забезпечує плинність цільового тексту. Наприклад, вигаданий термін «Chalfenism» (стор. 15), що відображає інтелектуалізм сім'ї Chalfen, може бути перекладений як «спосіб мислення сім'ї Chalfen» другою мовою. Ця трансформація зміщує фокус із іменника на описову фразу, зберігаючи при цьому вихідне значення.

Аналогічно, «Bowdenism» (стор. 150), термін, що представляє вигадану релігійну ідеологію, що походить від крайніх переконань Гортензії Боуден, може бути перетворений на «систему переконаного в Гортензії Боуден». Ця транспозиція зберігає сутність концепції, адаптуючись до граматичних структур цільової мови.

Метафора «Daddy–long–legs for fathers» (стор. 150) порівнює батьків з павуком, підкреслюючи почуття роз'єднаності. При перекладі вона може бути перетворена на «батьків, які присутні, але емоційно далекі», змінюючи метафору, щоб зробити її більш зрозумілою цільовою мовою, зберігаючи при цьому її початковий відтінок.

2. Модуляція

Модуляція відноситься до зміни точки зору або перспективи для кращої відповідності культурі та структурі цільової мови. Термін «Pasinodeniros» (стор. 90), що натякає на певний архетип мужності, представлений акторами

Аль Пачіно і Робертом Де Ніро, може бути переведений як культурний гордість, що передає почуття. Перекладач може використовувати «знакові чоловічі фігури Пачіно і Де Ніро», щоб зробити його більш зрозумілим для цільової аудиторії.

Другий приклад – фраза «Goodwill-to-all-men» (стор. 120). Прямий переклад може випустити з уваги тонке іронічне використання у вихідному тексті. Модульований переклад може перетворити його на «почуття загальної доброї волі, хоч і з відтінком іронії», дозволяючи читачам оцінити багатозаровий зміст.

Термін «Irie» (стор. 33), який означає «все добре» на ямайському патуа, можна перетворити на фразу, яка передає як його значення, так і культурний контекст, наприклад, «персонаж втілює безтурботний дух позитиву», тим самим гарантуючи, що культурний підтекст буде уловлений під час перекладу.

3. Компенсація

Коли прямий переклад неможливий, компенсація є цінною стратегією, коли граматичну особливість, яку неможливо передати, врівноважується еквівалентним значенням в іншому місці тексту. Наприклад, культурно багатий термін «Irie» (стор. 33), який означає «все добре», може втратити значення при перекладі. Перекладач може компенсувати це, включивши коротке пояснення, наприклад, «ім'я головного героя, що відбиває почуття добробуту», гарантуючи збереження культурного контексту.

Аналогічно, при перекладі «Raggastani» (стор. 90), вигаданого терміна, що поєднує музичні та етнічні відсилання, перекладач може вирішити компенсувати це, описавши його як «гібридну культурну ідентичність, що поєднує ямайські та південноазіатські впливи», тим самим зберігаючи складність оригіналу.

У випадку фрази «P-Funk back in Pakistani» (стор. 91) проблема збереження як почуття гордості, так і музичності фрази може вимагати

компенсації за допомогою виносок або контекстних пояснень у перекладі, гарантуючи, що читачі зрозуміють культурне відродження, представлене цими термінами

4. Еквівалентність

Пошук еквівалентного виразу, навіть якщо граматична структура значно змінена, має вирішальне значення задля збереження комунікативної функції тексту. Неологізм «P–Funk back in Pakistani» (стор. 91), який стосується злиття культурних ідентичностей, можна перекласти як сутність музики P–Funk, інтегрованої в пакистанську культуру. Ця еквівалентність передає вихідне значення, при цьому адаптуючись до граматичної структури цільової мови.

У таких випадках, як «Mangal Pande» (стор. 99), історична особа, чия назва представляє колоніальне повстання, перекладач може вибрати переклад як «символ опору колоніалізму», гарантуючи, що історичне значення буде передано, навіть якщо конкретне ім'я буде змінено.

Метафора Headfuck (стор. 150) описує щось, що заплутує або пригнічує. При прямому перекладі може бути втрачено розмовний, трохи грубий тон, який він несе в англійській англійській. Еквівалентний вираз, такий як «mind–boggling confused», може бути використаний, щоб зберегти сутність оригіналу, при цьому адаптуючись до граматичних норм цільової мови.

Транспозиція

Англійська: «The FutureMouse would die while on display».

Українська: «Миша майбутнього помре під час виставки»

В даному випадку вигаданий термін «Миша майбутнього» залишається іменником, але структура правильно вміщує майбутній час в українській мові.

2. Модуляція

Англійська: «This has been the century of the great immigrant experiment».

Українська: «Це був вік великого іммігрантського експерименту».

Тут модуляція трохи зміщує перспективу, дозволяючи читачеві чіткіше вловити загальну ідею.

3. Компенсація

Коли граматична функція не може бути передана безпосередньо, компенсація дозволяє перекладачеві компенсувати цю прогалину, додаючи еквівалентне значення у другому місці тексту. Наприклад, розглянемо:

Англійська: «Ridding oneself of faith is like boiling sea–water to retrieve the salt – something is gained but something is lost.»

Українка: «Позбутися віри — це як закип'ятити морську воду, щоб отримати сіль — щось видобуто, але щось втрачено».

І тут зберігається складність метафори при забезпеченні ясності української.

Коліна зазначає, що ця стратегія особливо поширена при роботі з мовами, які мають абсолютно різні граматичні рамки, наприклад, використання артиклів в англійській мові порівняно з їхньою відсутністю в українській мові.

4. Еквівалентність. Еквівалентність передбачає знаходження виразу в цільовій мові, що передає те саме значення, навіть якщо граматична структура має бути значно змінена. Наприклад: Англійська: «Clara quietly mourned the warmer touch she had waited for these nineteen years».

Українська: «Клара тихо сумувала за теплим, на яке вона чекала ці дев'ятнадцять років».

За такого перетворення зберігається суть речення, а структура адаптується до граматичних правил української мови.

Транспозиція: Транспозиція передбачає зміну граматичної категорії слова без зміни значення. Це може включати перехід від дієслова до іменника або зміну часів дієслова. Наприклад, у реченні:

Англ.: «Archie's marriage felt like buying a pair of shoes, taking them home and finding they don't fit»

Українська: «Брак Арчі був схожий на той випадок, коли купуєш пару взуття, а вдома розумієш, що воно тобі не підходить.»

Тут трансформація з «felt like buying» на «був схожий на той випадок» демонструє зрушення, яке зберігає суть досвіду, адаптуючи граматичну структуру для плинності в українській мові. Шельдагер підкреслює цей прийом як життєво важливий для забезпечення граматичної послідовності цільового тексту.

Модуляція: Модуляція передбачає зміну погляду чи перспективи тексту для більш точної відповідності структурі та культурним нюансам цільової мови. Наприклад:

Англійська: «Life is not a line – this is not palm-reading – it's a circle, and they speak to us».

Українська: «Життя не є лінією – це не ворожіння на ладони – це коло, і вони спілкуються з нами».

У цьому випадку переклад передає метафоричну концепцію, роблячи її співвідною з українським культурним контекстом. Він стверджує, що це ключ до того, щоб переклад був безшовним, особливо для фраз, які не перекладаються безпосередньо.

Еквівалентність: Еквівалентність фокусується на пошуку виразу в цільовій мові, що може вимагати значної зміни граматичної структури.

Наприклад:

Англійська: «But dying's no easy trick.»

Українська: «Проте вмерти — не така вже й проста справа.»

Трансформація зберігає комунікативну функцію та емоційну вагу вихідного твердження, хоча граматична структура значно змінилася. Баснетт

підкреслює, що досягнення еквівалентності має вирішальне значення задля збереження загальної комунікативної мети тексту.

ВИСНОВОК ДО 3 РОЗДІЛУ

При перекладі літературних творів, особливо багатих на нееквівалентну лексику, застосування граматичних перетворень має важливе значення для передачі змісту зі збереженням вихідного тону та культурного контексту. У цьому дослідженні було виділено чотири ключові стратегії: транспозиція, модуляція, компенсація та еквівалентність, кожна з яких відіграє важливу роль в адаптації вихідного тексту до цільової мови.

Транспозиція дозволяє перекладачам змінювати граматичні категорії, підвищуючи плинність цільового тексту, зберігаючи його значення. Модуляція, з іншого боку, полегшує коригування перспективи, забезпечуючи культурну релевантність та резонанс із цільовою аудиторією. Компенсація є цінним інструментом для усунення прогалин у значенні, забезпечуючи еквівалентну значущість в інших місцях тексту. Нарешті, прагнення еквівалентності гарантує збереження комунікативної функції та емоційної ваги вихідного повідомлення, навіть коли граматичні структури зазнають значних змін.

За допомогою цих стратегій перекладачі можуть орієнтуватися у складностях нееквівалентної лексики, гарантуючи ефективну передачу культурних нюансів, емоційних тонкощів та унікальних виразів. Аналіз прикладів із творів Зеді Сміт ілюструє складний баланс, необхідний у літературному перекладі, де кожне прийняте рішення може вплинути на залучення та розуміння читача. Зрештою, це дослідження наголошує на життєво важливій ролі граматичних перетворень у сприянні міжкультурної комунікації та збагаченні літературного досвіду, демонструючи, що вдумливий переклад — це не просто мовна вправа, а глибокий акт культурного обміну.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У сфері перекладу, особливо у контексті літературних творів, багатих на нееквівалентну лексику, завдання передачі сенсу зі збереженням оригінального тону та культурних нюансів є складним завданням. Це дослідження наголошує на важливості застосування граматичних перетворень як життєво важливих стратегій для досягнення ефективного перекладу. Дослідження транспозиції, модуляції, компенсації та еквівалентності показує, як ці методи не лише полегшують адаптацію вихідного тексту до цільової мови, а й гарантують збереження цілісності вихідного повідомлення.

Транспозиція дозволяє перекладачам змінювати граматичні категорії, підвищуючи плинність цільового тексту, зберігаючи його значення. Ця гнучкість має вирішальне значення у літературному перекладі, де ритм і стиль оригіналу мають резонувати у цільовій мові. Модуляція ще більше збагачує процес перекладу, дозволяючи перекладачам коригувати перспективи, тим самим забезпечуючи культурну релевантність та резонанс із цільовою аудиторією. Ця стратегія має важливе значення для вирішення часто тонких відмінностей у значенні, що виникають через різні культурні контексти.

Компенсація стає цінним інструментом для заповнення прогалів у значенні, які можуть виникнути через структурні або лексичні відмінності між мовами. Надаючи еквівалентну значущість в інших місцях тексту, перекладачі можуть зберегти загальну цілісність та емоційну дію оригінальної роботи. Цей підхід як вирішує проблему потенційних втрат у значенні, а й посилює взаємодію читача з текстом. Досягнення еквівалентності гарантує збереження комунікативної функції та емоційної ваги вихідного повідомлення, навіть коли граматичні структури зазнають значних змін.

Завдяки застосуванню цих стратегій перекладачі можуть майстерно орієнтуватися у складностях нееквівалентної лексики, ефективно передаючи

культурні нюанси, емоційні тонкощі та унікальні вирази, притаманні вихідному матеріалу. Аналіз прикладів із творів Зеді Сміт проілюстрував складний баланс, необхідний при літературному перекладі, де кожне прийняте рішення може вплинути на взаємодію та розуміння читача.

Зрештою, це дослідження граматичних трансформацій наголошує на ролі перекладача як посередника в міжкультурній комунікації, підкреслюючи, що переклад виходить за рамки простого мовного перетворення. Це тонка форма мистецтва, яка сприяє розумінню різноманітної палітри людського самовираження. Приймаючи адаптацію та граматичні перетворення, перекладачі не тільки полегшують розуміння, але й збагачують літературний досвід, долаючи культурні відмінності та вносячи внесок у постійний діалог у постійно змінюваному ландшафті світової літератури.

Це дослідження виступає за тонкий підхід до перекладу сучасної літератури, особливо у світлі проблем, створюваних нееквівалентною лексикою. Воно наголошує на важливості адаптивності в практиці перекладу, показуючи, як перекладачі можуть шанувати голос автора, орієнтуючись при цьому в тонкощах цільової мови та культурного контексту. При цьому це дослідження не тільки робить внесок у існуючий обсяг знань у галузі перекладознавства, а й заохочує постійну взаємодію зі складнощами літературного перекладу як динамічного та культурно значущого процесу. Таким чином, мистецтво перекладу полягає не лише у перетворенні слів, а й у передачі багатих культурних оповідань, які формують нашу колективну ідентичність.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Alvarez, R., & Vidal, M. C. A. (1996). *Translation, power, subversion*. Multilingual Matters.
2. Bassnett, S., & Lefevere, A. (1998). *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. Multilingual Matters.
3. Bassnett, S., & Trivedi, H. (1999). *Post-colonial translation: Theory and practice*. Psychology Press.
4. Bell, R. T. (1991). *Translation and translating: Theory and practice*. Routledge
5. Bielsa, E., & Bassnett, S. (2008). *Translation in Global News*. Routledge.
6. Bogucki, Ł., Goźdz-Roszkowski, S., & Stalmaszczyk, P. (2015). *Ways to translation*.
7. Castro, O., & Ergun, E. (2017). *Feminist translation studies: Local and transnational perspectives*. Routledge.
8. Catford, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation: An essay in applied linguistics*.
9. Chesterman, A. (1989). *Readings in translation theory*.
10. Colina, S. (2015). *Fundamentals of translation*. Cambridge University Press.
11. Fawcett, P. (2014). *Translation and language*. Routledge.
12. Gambier, Y., & van Doorslaer, L. (2010). *Handbook of Translation Studies*. John Benjamins Publishing.
13. Gutt, E.-A. (2014). *Translation and relevance: Cognition and context*. Routledge.
14. Holz-Mänttari, J. (1984). *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*.
15. House, J. (2023). *Translation: The basics*. Taylor & Francis.

16. Hung, E. (2005). *Translation and cultural change: Studies in history, norms, and image projection*. John Benjamins Publishing.
17. Hatim, B., & Munday, J. (2004). *Translation: An advanced resource book*. Psychology Press.
18. Lefevere, A. (1992). *Translating literature: Practice and theory in a comparative literature context*. Modern Language Assn of Amer.
19. Munday, J. (2009). *Introducing translation studies: Theories and applications*. Routledge.
20. Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications*. Routledge.
21. Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall.
22. Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating: With special reference to principles and procedures involved in bible translating*. Brill Archive.
23. Pym, A. (2009). *Exploring translation theories*. Routledge.
24. Raw, L. (2012). *Translation, adaptation and transformation*. A&C Black.
25. Reiss, K., & Vermeer, H. J. (2014). *Towards a general theory of translational action: Skopos theory explained*. Routledge.
26. Saldanha, G., & O'Brien, S. (2014). *Research methodologies in translation studies*. Routledge.
27. Schjoldager, A. (2008). *Understanding translation*. Academica.
28. Shreve, G. M., & Angelone, E. (2010). *Translation and cognition*. John Benjamins Publishing.
29. Smith, Z. (2000). *White teeth*. Vintage.
30. Smith, Z. (2000). Білі зуби.
31. Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. John Benjamins Publishing.
32. Toury, G. (2012). *Descriptive Translation Studies – and beyond: Revised edition*. John Benjamins Publishing.

33. Tymoczko, M., & Gentzler, E. (2002). *Translation and power*. Univ of Massachusetts Press.
34. «[Zadie Smith | Biography, Books, & Facts | Britannica](#)»
35. Zorivchak, R. P. (1989). *Реалія і переклад: На матеріалі англомовних перекладів української прози*.
36. Venuti, L. (2008). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.
37. Vereshchagin, E. M., & Kostomarov, V. G. (1999). *В поисках новых путей развития лингвострановедения: Концепция рече-поведенческих тактик*.
38. *Англо-український словник Cambridge: Переклад з англійської на українську*. (n.d.). Retrieved October 14, 2024, from <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english-ukrainian/>
39. Бик І. С. (2014) *Основи перекладу для студентів факультетів міжнародних відносин : навч. посібник*.
40. БІЛОУС. О. М. (2013). *ТЕОРІЯ І ТЕХНОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДУ КУРС ЛЕКЦІЙ: ДООПРАЦЬОВАНИЙ ТА ДОПОВНЕНИЙ*.
41. Виноградов, В. С. (2006). *Перевод: Общие и лексические вопросы*.
42. В., К. І. (2003). *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*. [англ.]: Підручник для ВНЗ. Нова Книга.
43. Влахов, С. И., & Флорин, С. П. (2012). *Непереводимое в переводе*.
44. Волошина А. В. (2001). *Безеквівалентна і фонова лексика у східнослов'янських мовах*.
45. Гаврилюк, Н. (2022). ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ ФАХОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ЛІНГВІСТИКИ (МОВНА ПАРА УКРАЇНСЬКА–АНГЛІЙСЬКА). *Вісник Науки Та Освіти*, 4(4). [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-4\(4\)-70-84](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-4(4)-70-84)

46. Гаргаєва, О. В. (2015). Проблема класифікації безеквівалентної лексики у сучасному мовознавстві. *Маріупольський Державний Університет*.
47. Г., В. Л. (2008). *Порівняльна лексикологія англійської та української мов. [англ./укр.]*: Навчальний посібник для ВНЗ. Нова Книга.
48. Гончаренко, Л. О. (2016). *Лінгвістичний принцип перекладу: переваги та недолік*.
49. Демецька, В. Лінгвокультурні, соціокультурні та міжкультурні проблеми перекладу. *Наукові Записки*.
50. Дмитренко, О., & Кохан, С. (2020). Вплив англіцизмів на сучасний український молодіжний сленг. *Лінгвістичні Студії*, 2(40), 49–56. <https://doi.org/10.31558/1815–3070.2020.40.2.6>
51. Дрейчук, О., & Ільченко, О. (2023). МОВА ТА КОМУНІКАЦІЯ В АСПЕКТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУР. *Молодий Вчений*, 1.1 (113.1), 10–13. <https://doi.org/10.32839/2304–5809/2023–113.1–3>
52. Дяченко Л. М. (1997). *Функціонально– семантична характеристика безеквівалентної та фонової лексики сучасної української літературної мови*.
53. Ільченко О.М. . (2002). *АТРАКТОРИ УВАГИ СУЧАСНОГО АНГЛО–АМЕРИКАНСЬКОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ*.
54. Закрасіна, Г., Катеруша, О., & Безцінна, Ж. (2023). КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА У КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ: АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ МОВЛЕННЄВИМИ СТРУКТУРАМИ ОРИГІНАЛУ ТА ПЕРЕКЛАДУ. *Вісник Науки Та Освіти*, 11(17). [https://doi.org/10.52058/2786–6165–2023–11\(17\)–158–170](https://doi.org/10.52058/2786–6165–2023–11(17)–158–170)
55. К., К. І. (n.d.). *Креативне конструювання вторинних утворень в англomовному художньому дискурсі. [укр.]*: Монографія. Нова Книга.
56. Кальниченко, Н. М., & Зарубіна, З. В. (2006). *Вплив чинників культури на переклад*.

57. Комиссаров, В. Н. (1990). *Теория перевода: Лингвистические аспекты*.
58. Коптілов В. (2002) *Теорія і практика перекладу : навч. посіб. Київ, Юніверс.*
59. Любимов, Н. (2012). *Книга о переводе*.
60. Мамрак А. В. . (2009). *Вступ до теорії перекладу : навч. посіб. .*
Центр учбової літератури.
61. М., В. Е., & Г., К. В. (2015). *Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: Лексического фона, рече–поведенческих тактик и сапиен–темы*. Directmedia.
62. Пелех, Л. Р. (2017). Особливості підходів до перекладу в рамках міжкультурної комунікації. *Science and Education a New Dimension. Philology, V(30)(117)*.
63. П., Н. Т. Є., Чала Ю. (2011). *Через терени до зірок: Труднощі перекладу художніх творів. [укр.] : Навчальний посібник для ВНЗ*. Нова Книга.
64. Ребрій О. В. (2012). *Сучасні концепції творчості у перекладі*. Харків.
65. Рецкер, Я. И., & Ермолович, Д. И. (2004). *Теория перевода и переводческая практика: Очерки лингвистической теории перевода*.
66. Селіванова О. О. (2008) *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*.
67. Сидорук Г. І. (2012) *Основи перекладознавства : метод. розробка*.
68. Смирницкий, А. И. (2013). *Морфология английского языка*. Рипол Классик.
69. Суперанская, А. В., Подольская, Н. В., & Васильева, Н. В. (2008). *Общая терминология: Терминологическая деятельность*.
70. Суперанская А. В. (2012) *Общая терминология: Вопросы теории : учеб. пособ.*

71. Табаковська Е. (2013b). *Когнітивна лінгвістика і поетика перекладу*. Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.
72. Томахин, Г. Д. (1988). *Реалии — американизмы: Пособие по страноведению*.
73. Федоров, А. В. (1983). *Основы общей теории перевода: Лингвистические проблемы*.
74. Чередниченко, А. И. (2007). *Про мову і переклад*.
75. Швейцер, А. Д., & Shveitser, A. D. (1988). *Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты*.
76. Штепуляк, О. С. (2016). Міжкультурні аспекти перекладу та їх роль у фаховій підготовці майбутніх перекладачів. *Молодий Вчений*.
77. Щерба, Л. В. (1974). *Языковая система и речевая деятельность*.
78. Яблочникова В. О. (2015). Особливості перекладу безеквівалентної лексики (Peculiarities of translation of culture-specific vocabulary). В. О. Яблочникова, *Вінницький Торговельно-Економічний Інститут КНТЕУ*.

Додаток

Оригінал	Переклад	Метод
Chalfenism	"Чалфенізм"	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Pacinodeniros	"Пачіноденіро"	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Bowdenism	"Боуденізм"	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Irie	"Ірі"	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Goodwill-to-all-men	"Доброзичливість до всіх"	Описовий переклад
Mangal Pande	"Мангал Панд"	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Raggastani	"Раггастані"	Транскрибування з пояснювальною приміткою
The Invincible back in Indian, the Bad-aaaass back in Bengali	"Непереможний в Індії, Поганій у Бенгалії"	Описовий переклад з приміткою
P-Funk back in Pakistani	"Пі-Фанк у пакистанців"	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Daddy-long-legs for fathers	"Як чужі люди"	Наближений переклад
Satyagraha	"Сатьяграха"	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Spunk	"Сміливість" або "дух"	Наближений переклад
Millat	"Міллат"	Транскрибування з пояснювальною приміткою

Оригінал	Переклад	Метод
Headfuck	"Заморочка" або "щось збиваюче з пантелику"	Наближений переклад
Lady-wife-to-be	"Майбутня дружина"	Лексична трансформація, вилучення
Number-one-son-eldest-by-two-minutes	"Перший син, старший на дві хвилини"	Калькування
Patois	"Патоа"	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Shush	"Тихо" або "цить"	Наближений переклад
A load of codswallop	"Повна дурня" або "нісенітниця"	Наближений переклад
Englishify	"Англізувати" або "англіфікувати"	Наближений переклад з поясненням
Borntherebornhere	"Народженийтамнароджений тут"	Калькування
Oldyoung	"Старомолодий"	Калькування
Hoover tube	"Пилосос" або "трубка від пилососа"	Наближений переклад з поясненням
Root canals	"Кореневі канали"	Описовий переклад з поясненням (метафора особистих проблем).
Straight-straight hair	"Абсолютно пряме волосся"	Наближений переклад
Canines: The Ripping Teeth	"Ікла: Зуби, які рвуть"	Описовий переклад
Fathersons	"Батькисини"	Калькування
Kinky-haired	"Кучерявий"	Наближений переклад
Touchable	"Легке волосся"	Генералізація
Finger-through-able		
Wind-blowable hair		

Оригінал	Переклад	Метод
"Iqbalian"	Ікбаліалізм	Транскрибування з пояснювальною приміткою
"Nah go happen"	Це не станеться	Наближений переклад з адаптацією для збереження розмовного тону.
"Cyaan tek no more"	Не можу більше терпіти	Наближений переклад
"Nyam up"	Поїсти з апетитом	Наближений переклад з адаптацією для збереження неформального характеру.
"Galang bad"	Погано поводитися	Наближений переклад
"Bredren fi life"	Друг/брат на все життя	Наближений переклад
"Mash up"	Знищити або поламати	Наближений переклад з адаптацією вуличного сленгу.
"Nah true"	Це ж не так?	Наближений переклад з неформальним тоном.
"Jah guide"	Бог веде тебе	Наближений переклад з додатковим поясненням про релігійний контекст
"Teething Trouble"	Невелика, короткочасна проблема	Описовий переклад.
"Teeth People"	Гострі на язик, різкі люди	Описовий переклад.
"Molars"	Коріння зуби	Описовий переклад.
"Wah"	Що	Наближений переклад (скорочена форма "what").

Оригінал	Переклад	Метод
"Mi nuh"	Я не	Наближений переклад з неформальним тоном.
"Dread"	Дреди	Транскрибування з пояснювальною приміткою
"Bashment"	Башмент	Транскрибування з пояснювальною приміткою
"Tings"	Речі	Наближений переклад
"Smaddie"	Хтось	Транскрипція та транслітерація з
"Big up"	Жест 'Великий палець угору'	Описовий переклад, що виражає повагу або визнання.
"Curly and wild"	Кучеряве і неслухняне	Наближений переклад.
"Root canals"	Глибокі сімейні або особисті проблеми	Описовий переклад з метафоричним значенням.
"blood-brothers"	Брати по крові	Описовий переклад, що передає особливий відтінок дружби.
"big-nose business"	Пхати носа в чужі справи	Описовий переклад, що передає значення фрази.
"big-mouth sister"	Балакуча сестра	Описовий переклад, що зберігає суть.
"smart-ass comments"	Дотепні, саркастичні коментарі	Описовий переклад з уточненням про характер коментарів.
"smart cookie"	Розумник	Наближений переклад, що зберігає суть.

Оригінал	Переклад	Метод
"mr. smarty-pants"	Містер всезнайка	Наближений переклад, що передає значення і тон.
"all her isms and skisms"	Всі її "ізми" та "скізми"	Описовий переклад, що пояснює специфіку терміна.
"eschatology"	Есхатологія	Транскрибування з пояснювальною приміткою
"churchill tank"	Танк "Черчілль"	Транскрибування з пояснювальною приміткою
"bhaji"	Баджі	Транскрибування з пояснювальною приміткою
"naan bread"	Індійські коржики	Описовий переклад, що пояснює тип страви.
"chilli dumplings"	Пельмені з чилі	Описовий переклад з поясненням походження страви.
"pickled fish head"	Маринована голова риби	Описовий переклад з контекстом.
"chilling curtness"	Холодна різкість	Наближений переклад.
"faux pas"	Соціальна помилка	Транскрипція та транслітерація з поясненням.
"Wishy-washy"	Нерішучість або невизначеність	Наближений переклад, що передає суть.
"cut her eyes"	Кинула швидкий погляд	Наближений переклад.
"Cut to the chase"	Перейти до суті	Наближений переклад з адаптацією вислову.

Оригінал	Переклад	Метод
"nutso"	Божевільний	Наближений переклад, що зберігає значення.
"turning anything into bite-size chunks"	Розкладати по поличкам	Описовий переклад, що передає значення фрази.
"halal"	Дозволене за законами ісламу	Описовий переклад.
"haraam"	Заборонене в ісламі	Описовий переклад.
"fard"	Обов'язок в ісламі	Описовий переклад.
"sunnat"	Рекомендована дія в ісламі	Описовий переклад.
"makruh-tahrima"	Суворо заборонене	Описовий переклад.
"makruh-tanzih"	Менш заборонене	Описовий переклад.
"smog"	Смог	Транскрибування з пояснювальною приміткою
"cosmogony"	Космогонія	Транскрибування з пояснювальною приміткою
"Chakma and Mogh"	Чакма і Мог	Транскрибування з пояснювальною приміткою
"chutzpah"	Нахабство або зухвалість	Наближений переклад
ghettos	гетто	Транскрибування з пояснювальною приміткою
fly-by-night	ненадійний	Наближений переклад
throwback	відгомін минулого	Наближений переклад
dichotomy	дихотомія	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Bite the bullet	прийняти важке рішення	Описовий переклад
a no-good djam fool bwoy	дурний хлопець, що нічого не вартий	Наближений переклад
false teeth in a glass	старість	Описовий переклад

Оригінал	Переклад	Метод
overhaul	повне переоснащення або перегляд	Описовий переклад
xenogamy	ксеногамія	Транскрибування з пояснювальною приміткою
chameleon	хамелеон	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Bwoy	Хлопець	Наближений переклад
Gwan	Продовжуй	Наближений переклад
Dem	Вони	Наближений переклад
Trod	Іти, подорожувати	Наближений переклад
Nuff	Багато	Наближений переклад
Pickney	Дитина, маленький	Описовий переклад
Pum pum	Пум-пум	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Bumboclaat	Бумбоклат (ямайське лайливе слово)	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Raasclaat	Раасклат (ямайське лайливе слово)	Транскрибування з пояснювальною приміткою
misā māṭā	міса мата (інд.лайка)	Транскрибування з пояснювальною приміткою
bhainchute	бхайнчуте (груба лайка)	Транскрибування з пояснювальною приміткою
shora-baicha	шора-байча (лайка)	Транскрибування з пояснювальною приміткою

Оригінал	Переклад	Метод
syut-morāni	сюйт-морані (лайка)	Транскрибування з пояснювальною приміткою
haraam jaddā	харам джадда (ісламська лайка)	Транскрибування з пояснювальною приміткою
Karina Somethingoranother	Каріна Якась-Там	Калькування

ANNOTATION

This study analyzes the translation of literary works by the British writer Zadie Smith into Ukrainian, in particular, the specifics of working with nonequivalent vocabulary. The work emphasizes the importance of grammatical transformations as key strategies for preserving the original tone and cultural nuances in translation.

The study includes four main strategies: transposition, modulation, compensation, and equivalence, each of which plays a critical role in adapting the source text to the target speech. Transposition allows changing grammatical categories, which increases the fluency of the target text, while modulation ensures cultural relevance by adjusting the perspectives of presentation. Compensation serves to fill in the gaps in meaning, preserving the emotional impact of the original, and the equivalence strategy ensures the preservation of the communicative function.

Using examples of Zadie Smith's works, it is demonstrated how these strategies help to overcome the difficulties associated with nonequivalent vocabulary and effectively convey cultural nuances and emotional features. The study highlights the role of the translator as a mediator in intercultural communication, indicating that translation is not simply a linguistic practice but an art that enriches the literary experience.

The paper concludes by calling for a more nuanced approach to translating contemporary literature, emphasizing the importance of adaptability in translation practice. This study not only contributes to the existing knowledge base in the field of translation theory, but also encourages further dialogue about the complexities of literary translation as a dynamic and culturally meaningful process that reflects the richness of human experience.